

Hazai vagy külföldi cseplő-gépet vegyen-e a magyar gazda?

Elmultak a hosszú esők, megjöttek a hosszú esték. A hosszú esteken emlékezzünk meg a hosszú esőkről. Az irás szavaival: „téli hosszás éjszakákat és az unalmas órákat ne töltsük aluvással“ stb. Hej! Sok gazdát nagyon is érzékenyen emlékeztet a csira és fagy által egygyé lett asztag. Most már, hogy megkeményedett az idő, látni itt-ott, mily ostromszerekekkel fenyeget a belefészkelte tömördek egér, patkány, nem tudván mire vélni a dolgot.

Nehéz volt az idén a nyári nyomtatás, nyomorúságos volt az ősz; — de a téli nyomtatás még siralmas is.

A hosszú esőzés már magában véve is unalmas mindenkinek, — a munkásnak alkalmatlan; a nyomtató gazdának pedig azonkívül, hogy végzetlen alkalmatlan, tömördek kárt is okoz. Elégge tapasztaltuk mindegyikét a mult nyomtatásban, a mikor a nyomtató gazda, ha beágyazott is megbánta, ha be nem ágyazott is megbánta. — Ha beágyazott: bizonyos, hogy benverte az eső — azután szárogathatta egész napokon keresztül. — Mennyi alkalmatlanság, mennyi minden fáradságba került ez? Ha be nem ágyazott: úgy vette észre este, hogy az idő szokása ellenére ma megbecsülte magát — mégis jó lett volna, ha csak egy ágyást is nyomtatni, azzal is fogyott volna a nyomtatni való; azonban a való mellett nincs mit malomba lehetne, vagy inkább kellene — vinni; a vetőmag is már kellene, nem is említve azt, hogy a piacra is jó volna vinni az adó s a sokféle szükség fedezésére.

megszáritani, mint a medvét; minden esőtől ment órát fel lehet használni, gyorsan dolgozik, pár hét alatt elvégez, mit lovakkal évnegyedig is kell nyomtatni. Tehát nincs annyi ideig az időviszontagságainak kitéve az asztag; nyerünk megmentett magot, de nyerünk megmentett időt, a mi legdrágább.

Tudom én azt nagyon jól, hogy általában a gépek iránt sok magyar gazdák bizonyos idegenséggel viseltetnek, ki egy, ki más okból, — a legtöbb csupa elfogultságból. — Így a cseplőgépre azt szokták ráfogni, hogy sok magot behagy, sok magot ketté vág.

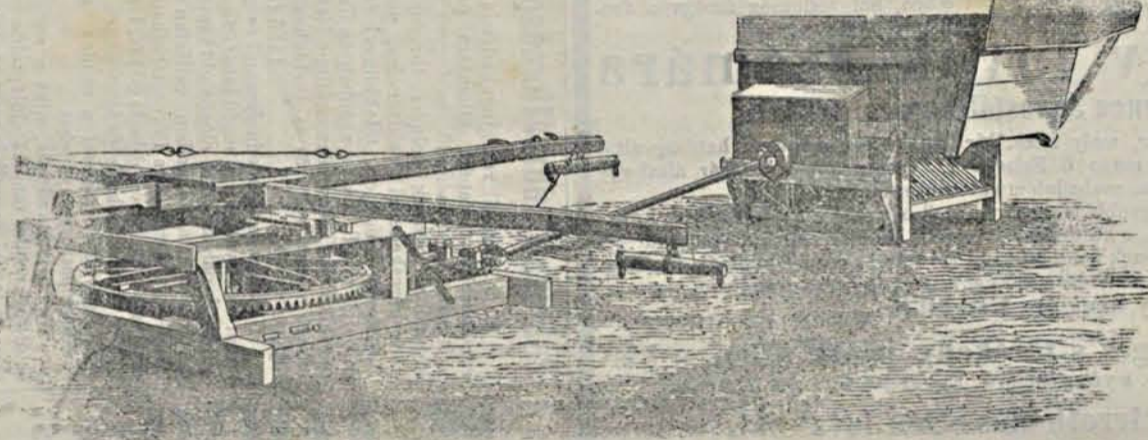
Lehet, hogy országszerte itt vagy amott valami tökéletlen szerkezetű, vagy elromlott hibás szerkezetű gép fordult elő. — Én most már saját tapasztalásom után szölok, a mult nyáron az ekéről már igen jól ismert Vidats gyárából Pesten vásároltam egy 3 lóerejű cseplőgépet. Ez, mondhatom, jó lélekkel, minden tekintetben tökéletes gép, annyira tisztán kiveri a magot, hogy a nyirkos, sőt még a vizes kévékben sem hagyott, elvágott szem pedig aranyért sem található utána, ezenkívül könnyű, erősebb s gyorsan dolgozik.

Kétségek nélkül ezen jó hírű gyárból egyöntetű, egy szerkezetű gépek kerülnek ki mindenkor. Én tehát Vidats gyárából jó lélekkel ajánlom velem egysorsu magyar telkes gazda-társaimnak. — Annival is inkább, mivel mint a lapokból olvastam, Vidats ur a magyar gazdaközönség iránti jó akaratból — mint ismert lelkes magyar hazafi, olyan kedvező feltétellel vállalkozik bármiféle

Egy ily cseplőgépetnek

ára

500 — 600 — 650 ft.

Peston, 2 nyul-utca 8. szám.

VIDATS ISTVÁN

Megrendelhető

gépgyárában.

Eddig csak az alkalmatlanságot említettük. Hát a kár? . . . A kár, melyet a hosszás esőzés miatt szenved a nyomtató gazda, kiszámíthatatlan. Minden szom, mely kicsirázás útján elromlik: kár. Olyan kár, melyről még azzal sem vigasztaljuk magunkat, hogy kár haszonba megy. — Még szerencse, ha a jó közé nem keveredve, többször kárt nem okoz az eladásnál. Az asztag tetején a drága szép kalászt, már elpusztította mindenféle szárnys — közepén rothad, fenékben földde lez. — Istenem! ha egy falat kenyert véletlenül a földre ejtünk: felveszszük, megfűjjük a porától, s azt mondjuk: „Uram bocsá!“ És mekkora kenyér, mennyi kenyér hullt porba — ha veszzük, országszerte a jó kenyér termő magyar hazánkban a hosszás esőzés miatt? . . . A nélkül, hogy a keserves keremény porba hull részét felvehetnénk!

Földmivesszaga társaim! a mi történt, újra megtörténhetik a jövőben a hosszás esőzés nyomtatás idején. — De hogy az azzal együtt járó alkalmatlanság és károsodás eltávolíttassék, vagy legalább igen kis mértékűre szoríttatván — tühetőbbé téessék: ajánlom saját tapasztalásom után a cseplőgépet. Egy jó cseplőgéppel minden kedvező eredményt el lehet érni. — A cseplőgépet akkor indítjuk meg, mikor akarjuk, s ha eső ered, egy pillanat alatt beszüntetjük a munkát, — legfeljebb pár előkészített kővén ázik meg, mit könnyebb

gazdasági gépet előállítani, mely ilyen magamforma kis gazdának is lehetővé teszi a megszerzést. — Én is részesültem kedvező feltételben cseplőgépet vásárlásánál, mely szívességeért a tisztelt gépjáratulajdonos ur fogadja hálás köszönetemet. — Ha az igen tisztelt gépjáratulajdonos ur fordulnak földmivesszaga társaim meg fogják látni, hogy nem csak a kárnak, s a gépeknek, — mik az okszerű gazdálkodásnál, habár kicsiben folytatottatnak is, már-már nélkülözhetetlenek bizonyulnak — egészen más véleménynyel lesznek. — Meg kell tehát ragadni Vidats ur igéretét, kedvezményét minél előbb, nehogy úgy járjanak gazdatársaim, mint én is, addig haboztam a vétellel a nyár utoljájáig, hogy már majd alig kaptam. Tanácsos azt jó előre megrendelni.

Még egyet: a ki oly kedvező helyzetben van, hogy a cseplőgépet elég dolgot tud adni, annál jobb, az ilyen magamsorsu pedig másnak is vállalhat cseplést, a lelkes, tanító s jegyző urak legjobban fognak örülni, ha minden faluban találkozik ilyen vállalkozó. A gépjáratulajdonos pedig tapasztalni fogja, hogy pár év alatt megkereste a gép árát. Sőt lehetne társaságban venni.

Azért irtam ez igénytelen buzditó sorokat, mint magyar földmivesszaga tisztelt gazda-társaimnak, obajtán ez által használni.

Öreg Csajági György, telkesgazda.

A nehéz kór

(göresök)

gyógyítható!

Utastírvány, a nehéz kór (epileptikai göresöket) egy 9 év óta jónak tapasztalt nem gyógyszeres átalános — egészségi szerrel a legrövidebb idő alatt gyökeresen meggyógyítani. Kiadta Quante Peremes Antal, grátulajdonos, több rendjének s érdemérmek stb. tulajdonosa Warendorfban Westfáliában; e füzetke a szerencsés gyógyításokat illetőleg számtalan, részben hivatalosan megállapított s megerősített bizonyítványokat s köszönetiratokat tartalmaz a világ mind az öt részéből. E füzetke a kiadó által közvetlen bérmentes megrendelésre, ingyért s szinte bérmentve küldetik meg.

1113 (2-4)

Iskola-értesítvény.

Alfölrött a t. cz. szüloket értesíti, miszerint: 1) felsőbb kereskedelmi iskolája a nyílvanosság jellegével ruházott fel és megengedteteti, hogy jogerőnyes bizonyítványokat adhasson ki; 2) hogy azon tanulók, kik az előirt előké-szület után felsőbb kereskedelmi iskolájá két osztályát jó sikerrel végzendik, azonbecses kedvezményben részesülnek, hogy minden további szigorlat nélkül az egyéves önkénytesek sorában befelphetnek; 3) hogy három alsóbb osztályát akként szervezte, miszerint ezek egy önálló alre-alkolával egyenlők legyenek, de a mellett a kereskedelmi igényeknek is feleljenek meg, miért is a 3-ik alsóosztályt párhuzamosan az eddig 3-ik kereskedelmi osztály eredeti szervezetében azon tanoncok számára fog fenntartani megelégedve azonnal a gyakorlatba akarának állítani.

A felvételi feltételeket, a havi és felvételi díjakat az évi tudósítvány tartalmazza. A rendes iskola év október 2-án, a beiratások szeptember 25-ével vevendik kezdődik.

1121 (1-6)

Röser Miklós, tulajdonos igazgató.

Mellbetegeket

értesitem arról,

miszerint mell-betegségek, különösen mellfájás, rekedtség, köhögés, nehéz lélegzés, egy igen szakértő és gyakorolt hásonszenvi orvos által sikeresen gyógyíttatnak.

Rendelvényi órák:

délután 2-től 4-ig.

Bálvány-utca 6. szám, 2. emelet (ezelőtt vácz-ut 24-ik szám.)

ERNST L.,

homöopath-orvos és szülész.

1045 (17-50)

Hetedik kiadás

(magyar nyelven negyedik)

A neml élet

útka! s veszélyei.

Értekezések a nemzés és neml betegségekről, az utóbbiak öv- és gyógy-módjairól. 1102 (11-13)

Püggelékkel a bujakori ragályzásról és Dr. Rod et, lyoni orvos

ragályelleni leghíztosb orvos-szerelői.

a férő és női ivarszerek bonctani ábráival. Ára: 1 ujforint.

Postán megküldve 10 krral több; utánvétellel 40 krral több. Megrendelhető szerzőtől következő cím alatt:

Dr. Eiber V. P.

Peston, József-utca 66-ik számú saját házában.

Pest, augusztus 6-án 1871.

Előfizetési feltételek: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együft: Egész évre 10 ft. — Fél évre 5 ft.

Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft. — Csupán Politikai Ujdonságok: Egész évre 5 ft. — Fél évre 2 ft. 50 kr.

Hirdetési díjak, a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságokat illetőleg: Egy négyszer hasábotott petit sor, vagy annak helye, egyszeri igtatásnál 10 krajczárba; háromszori vagy többszori igtatásnál csak 7 krajczárba számítatik. — Kiadó-hivatalunk számára hirdetéymeket elfogad Bécsben: Oppelik Alajos, Wollzeile Nr. 22 és Haasenstejn és Vogler, Wollzeile Nr. 9. — Bélyeg-díj, külön minden igtatás után 30 krajczár.

Forrás az erdőben.

(Keleti Gusztáv tájképe.)

A tájfestmények azon neméhez tartozó kis kép, melyek nem szorulnak magyarázatra. Ha szembehunyva, csupán a címét ejtjük is ki, — különösen most a kánikula közepén, ama civilizált Saharában, melyet Pestnek nevezünk, — azonnal és kétszeresen hajlandók leszünk azon nagy adag reális költészetnek készséges elismerésére, mely benne rejlik, vagy a melyet sovargó képzelettel belé fektet a szemlé.

Hűvös, rejtett helyecske, illatos fenyő-erdő sötétes mélyében. Lombsátora nem oly áthatatlanul sűrű, hogy a napsugár játszi fénye itt-ott rést találva, rezgő arany-

folttokkal ne hintesse be a nedves mohval borított talajt; a hatalmas-szárak sem álnak oly tömör sorokban, hogy a szellő át ne járnásusogó zenéjével, a melybe üde harmoniával bele vegyül a forrás egyhanguan lassu csörgedezése; s az ujjongva fölnevető gyermekhang, mert hiszen ma tette idős bővére segélyével, első ízben a nagy utat a kunyhótól a forrásig —

hol anyja fris vizet merit, — és nyájas örömmel, tettetett meglepetéssel fogadja a kedves kis jövevényt. Boldog gyermek! egész ötven lépésnyi az ut, az első leküzdött nagy akadály a fiatal életben! Aryjá-

nak kunyhója, az erdészlak ott van a domb megett, s a ruganyos gyepen alig látszik letaposott nyoma az ösvénynek, mely odavezet. Az őzek és szarvasok nem rettegik szomszédságát, ök is ide járnak a forráshoz szomjukat oltani, mint a csöndes tanya népe, mert az erdész háza körében legbiztosabb, ott nem durrog a fegyver soha, küszöbén a vadászebek csaholása is elnémul. Itt szent a béke, s a vendég- és menedékjog, kivált télen, az erdő vadjaira is kiterjed.

Áldott, csöndes, nyugtató erdei magány! — Nézelek, és elmerengek rajtad, s

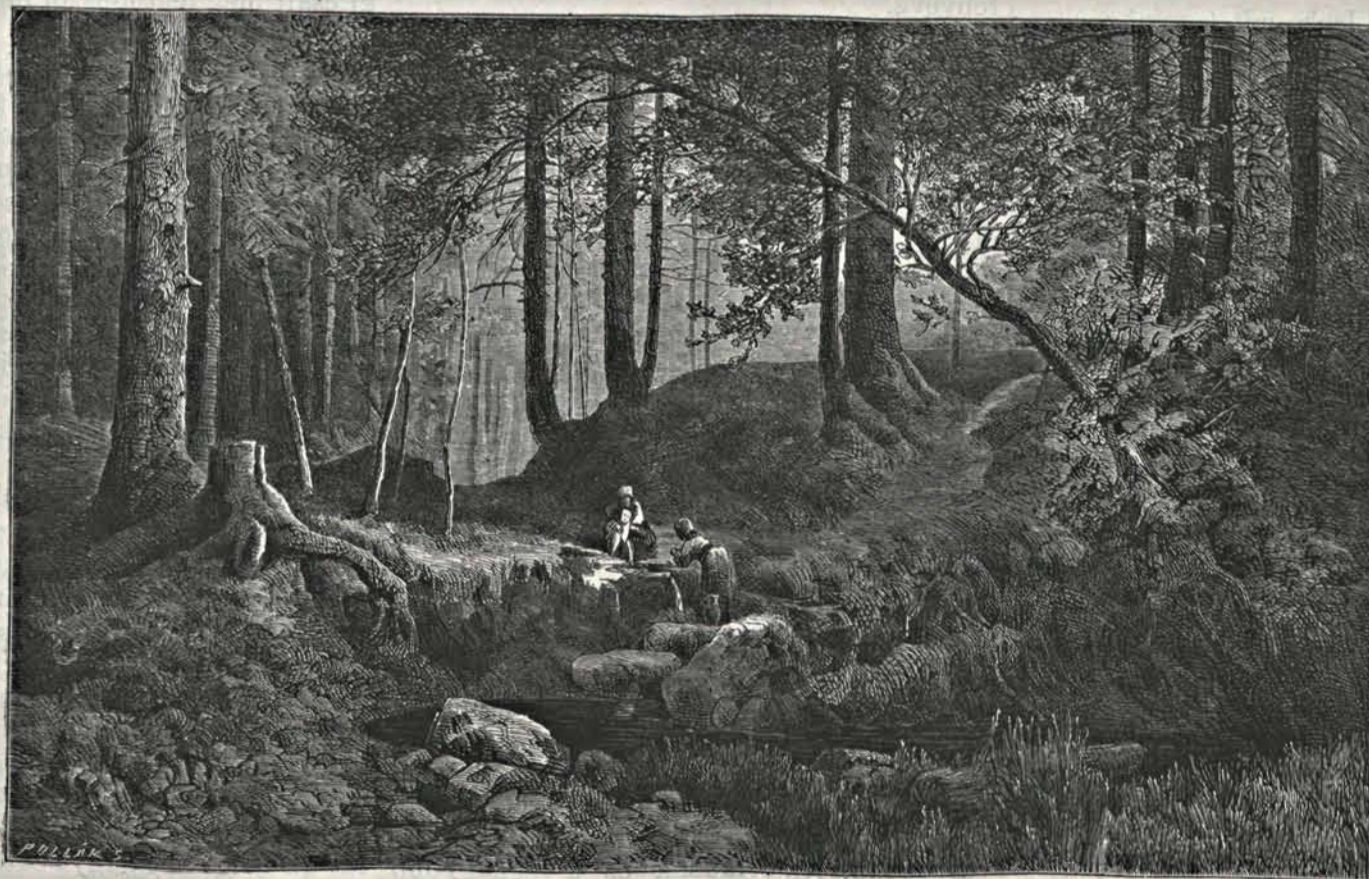
partjainak meztelen talaja, a kimosott szá-lakon függő mohfoszlányok, a kivágott hatalmas törzsnek feltakart gyökerei, a felszínre került rendetlen össze-vissza hányt szikladarabok erőszakos küzdelemnek, az elemek pusztító harcának nyomait, egy korábbi állapot romjait mutatják. Most enyhét ad ugyan a szellő, meg a forrás vize, de mindkettőnek tán nemrégén szélvész és felhőszakadás volt a neve, s a föld, a türelmesebb, békésebb elem, hatalmasabb két testvére összeütközésének megfizette az árát. Századokon át szeretettel táplált nö-

vendéke, az óriás fenyőszál ledől, s a kibé-

kiült két el-lenség most ismét ver-senyt mükö-dik, hogy testvéreinek föltéptekb-lét új tenyé-szettel bor-ítsa, a le-döntött su-darak alját moh-párnás karszékek-ké alakítsa.

Elátvány-ban nincs szomorító. Minden a mi becses elő-tünk, hiány és ellentétek által nyeri legmagasabb értékét. Az égnek kék nyílása is a barna fel-hők kereté-ben vagy eső után leg-

szebb, és temetőben is gyönyörködhetnek a virágok, mint küzdelmes, fáradsalmas élet gondjai után a lelki nyugalom.

Forrás az erdőben. — (Saját olajfestménye után fira rajzolta Keleti Gusztáv.)

Volt egyszer egy szép kis leány...

(Burns Róbert után.)

Volt egyszer egy szép kis leány,
Templomba és vásárra járt,
A sok szép lány közt is elől
A legszebb, a szép Janka állt.

Mamájával dolgoztatott,
És oly vidám hangon dalolt,
Bokrában a vidor madár
Könnyebb kedélyű soh' se volt.

De olyv miatt örömtelen
Félszében a kis kenderi,
Dér árt virágnak s szerelem
A szív nyugalmát elveri.

Kis Róbi szép legény; a táj
Virága, díszé jó tova,
Ókre, juha, tehene volt
S kilencez vagy tíz szilaj lova.

Jankával a vásárra volt,
Jankával egyszer tánczra megy,
És, Janka észre sem vevé,
Se szíve nincs, se nyugta meg.

Mint nyirkos este holdsugár
Folyam keblén a hóg' pihen:
Oly félénk, gyengéd, tiszta volt
Az érzés Janka keblében.

Mamájával munkálkodik,
Bűban, gondban sohajt szegény,
De nem tudá, mi bánja és
Mi gyógyítná meg őt megén'.

De könnyen vert a lány szíve
S örömtől csordult szeme ki,
A mint egy este, zöld mezőn,
Szerelmet vall Róbert neki.

Már alkonyult s a berkeken
Édes madárak szálla szét,
Gyöngéden arcahoz hajolt
S hozzá susogva így beszélt:

„Szép Janka én szeretlek ám!
Te szívelhetsz-e engemet?
Anyád házat ott hagyod-e?
S gazdálkodni kettőn veled!

Nem vár rád semmi győtrelem,
Pajtában, ölben nem forogsz,
Ingo vetés közt jársz velem
S buzavirág közt andalogsz!”

Szegény kis Janka mit tegyen?
Nem bírtá azt felelni: nem!
Édes perulva álla rá
S megvult köztük a szerelem.

Dömötör János.

Franklin ifjúsága.

(Laboulay fölolvása.)*

Uraim és hölgyeim!

Első ülését tartván, a Franklin-társaság illőnek és méltányosnak tartotta azon férfiu emléket megtisztelni, a kinek nevét vette föl, Franklin Benjáminnak a részvényes köz-könyvtárak feltalálója - s első alapítójának. A társaság engem tisztelt meg e földadattal; álszerénykedés nélkül, örömmel fogadtam el.

Husz év óta foglalkozom Amerikával és forradalma történetével; husz éve, hogy Franklinnal és Washingtonnal együtt élek; nyiltan kimondom, hogy soha sem ismertem nálók önzetlenebb hazafiakat, sem őszintébb barátjait a szabadságnak. Szerettem őket, s mint minden szerelmes, belső szükségét érzem: szerelmem tárgyáról beszélni,

* E fölolvás, vagy inkább beszéd, 1865-ben a Népkönyvtárak alapítására alakult Franklin-egylet első közgyűlésén tartott. Hasonló népszerű előadásokat különböző egyletekben és alkalmakkor is tartott az „Egysült-Államok Történelme”, „Párisi Amerikán” stb. művek lángeszű szerzője s azok „Népszerű előadások” cím alatt egy derék kötetben jelentek meg, melyből a jelen közlemény is veszzük. Szerk.

(Nevetés) még ha untatnám is hallgatóimat. (Nem, nem! Halljuk!)

Nem szándékom mindazáltal egészen elbeszélni önök előtt a Franklin életét; az hosszas volna, s különben is megírta azt az ember, a ki Franklin jó tulajdonait és hibáit legjobban ismerte: Franklin maga. Gyönyörű emlékirataiban, melyek vajha minden kézen forognának, elbeszélte ifjúsága történetét, el magán életét 51 éves koráig, azontúl pedig egy nálunk kevésbé ismert, de szintoly érdekes levelezésben adott számott lelkéről napról-napra, óráról órára. Ezekből ismerhetjük meg s méltányolhatjuk egész egyszerűségében s nagyságában e férfiat, kiről méltán mondatott, hogy soha sem mondott egy szót sem, melyet nem kellett volna mondania s mindig kimondta azt a szót, melyet ki kellett mondania; hogy soha sem tett semmit, a mit nem kellett volna, s mindig megtette azt, a mit kellett. (Helyes!) Egy szóval: Franklin azon emberek közé tartozott, kik nem engedik, hogy az ész és szellem a gonoszok kiváltsága legyen. Ő szelleműs volt, s tudott is vele élni és a becsületes emberek szolgálata adta, a mit neki isten adott. (Helyes-lesék.)

Csak kis részéről a Franklin életének akarok szólni önök előtt; műveiről, melyeket Philadelphiában, mint egyszerű polgár alapított, mielőtt még a politikai pályára lépett volna; egyszóval, azokról a munkáiról, a melyeket akárki is megtehetne, föl-téve, hogy a Franklin észével s föleg kitaratásával bír. Azok közé az emberek közé tartozott, a kiktől el lehet mondani, hogy ha egy márvány táblára ültetnék, ott is gyökereket vernének. (Tetszés-zaj.) Az egyenes józanész szolgálatabaerélyes, soha nem csüggedő akaratot állított.

De nemcsak munkáiról szeretnék szólni; szeretnék magáról az emberről is, kit csak bizonyos elfogadott alakban ismerünk, a mely azonban éppen nem a valódi, s föleg: a kit csak öreg korában ismerünk. Szeretném föltüntetni önök előtt az ifju Franklint, föltüntetni magánjellemtét s megértetni önökkel, miáltal vált ő Amerikának szemefényévé.

De, hogy ezt tehessem, vissza kellene forgatnunk az éveket, elhelyezni magunkat Amerikába és pedig az 1731-ik év körül. Ha az Egyesült-Államokban élünk, könnyen menne az efféle; az a „szellemek” (spirites) hazája; megkérnénk egy szellem-idézőt; idézze föl nekünk Franklint. De itt, e környezetben, a hol mindenki csak azt hiszi a mit lát, a mit fog... De mégis! (Nevetés) mit tegyünk?

Valami jut eszembe. Valami van bennünk, a mit látni, fogni nem lehet; a mit tulteszi magát téren és időn: a gondolat. Shakespeare-nél egy kis szellem fordul elő, a ki azzal dicsekszik, hogy negyven perc alatt karikat huz a föld körül. Ez a kis szellem sokkal lassubb, mint a gondolat. Indítványozom, tegyük át magunkat gondolatban Amerikába s ifjitsuk meg egyszersmind 130 évvel. Ez nem nagy dolog. — No lám, megvan. Remélem, nem fáradtak el nagyon s úgy veszem észre: csodamód' megifjodtak. (Nevetés.)

Engedjék meg, hogy házigazdaként fogadjam önöket az 1731-diki Philadelphia városában. Amerikának ez a legnagyobb városa, van neki 10,000 lakosa. A mit ott elől látnak: az a közlegelő, a hova reggelenként a teheneket kihajtják, maga a város pedig ez az országút-forma, kertekkel és gyepükkel beszege. A gyümölcsessel borított alma és haraczkfák között apró téglaházakat látnak önök, csapó-ablakokkal s

három lépcsővel az ajtóközöbzig. Ez Philadelphia városa. De bizonyosra megjósolhatom önöknek, hogy 1865-ben, 135 év múlva, 600,000 lakosa lesz, a mi elég hatalmas bizonyíték a szabadság termékenyítő volta mellett. (Élénk tetszés.)

Keressük most föl a Franklin házat. A piac környékén lakik. Akárki megmutatja. Itt van. Lépjünk be; az ajtó nyitva. A város nagy nyomdái egyikében vagyunk. Két sajtó van benne s Franklin egy inással dolgozik. Franklin éppen munkában van; mellette van szerény reggelije (Franklin szegény ember!): egy cserép lábas, benne forrált tej s egy bádog kanál. Később, mikor megvagyonosodott, akkor már porcellán csészéből ette ugyanazt a reggelit, s ezüst kanala is volt. De erre csak a feleség vette rá nagy bajjal, mert az haszontalan költség és gyümölcstelen heverő tőke-befektetés. (Nevetés.)

Irva találjuk Franklint. Vállán át bele pillanthatunk tolokodás nélkül: a „Pensylvanai Ujság”-ot írja. Egy hirdetés ir épen. Nézzük mit akar a közönség tudtára adni? „Három vagy négy napja a templomban felejtődött egy vörös bőrbő kötött imakönyv, aranyvágással és sarokkal; rajta D. F. betűk. (Déborah Franklin, Franklin neje.) A becsületes megtaláló kéréti, keresse föl benne a nyolczadik parancsolatot. (Általános nevetés*) s ha azt elolvasta, tegye vissza a könyvet a helyére. Különben nem fogják keresni.” (Ismételt nevetés.)

Hagyjuk befejeznie hirdetését s nézzünk bele a mellette fekvő kéziratba. „A jámbor Richard Naptára 1731-re.” Vajjon mi van benne? Lássuk egy kissé.

„Az embernek három jó barátja van: a vén feleség, a régi kutya és a kész pénz.” (Nevetés.)

„Három asszony is megörzi a titkot, föl-téve, hogy kettő már meg van halva.” (Kétségbevetés)

Bocsánat! elvetttem, rosszul olvastam; három egyén van itt, nem három asszony. Franklin e mondata egyaránt szól férfiakról és nőkről. (Ujabb nevetés.)

Folytassuk:

„Panaszkodol, hogy megcsaltak. Ugyan ki csalt meg legtöbbször életedben? Felelet: Te magad magadat.”

Lássák, Franklin mindenféleképp foglalkozik egy-egy kissé: újságíró, naptár készítő, alkalmiszertűleg költő is. Költészetet, meg kell vallani, nem igen magasán szárnyal. De azonkívül még sok minden: vésnök, betű-öntő, zene-szerző, nyomda-festékgyártó, nyomdász, nyomdavezető, papirkereskedő, sőt szükség esetében, hirdeteiseiben kávé- és rhum-szállításra is ajánlkodik; egyszóval: semmitől sem ijed vissza, s azt tartja, hogy az élet munkára van rendelve s minden becsületes munka méltó a maga bérére.

Igy sikerült neki fáradság és gazdálkodás utján tisztességes állást szerezni magának. Derék ember, fogják mondani, de másokat is ismerünk, kik szintoly erélyűek és kitartással bírnak, s meg is vagyonszodnak. Ebben még semmi rendkívüli nincs, és föleg nincs semmi, a mit bámulandó példányul lehetne föllátni.

Nincs bizony; de Franklin jellemének még csak az egyik oldalát láttuk. Láttuk, hogy igyekezett emelkedni maga, de nem láttuk még: hogy igyekezett fölemelni másokat is magával együtt. Pedig e gondolat soha sem hagyta el őt; soha sem igyekezett tanulni, a nélkül, hogy másokat is ne tanítson, sem meggazdagodni a nélkül, hogy másokat is ne gazdagítson; nem törekedett

* Tudnillik a tíz parancsolat közül a nyolczadikat („ne lopj”). Közös.

szabadságra, a nélkül, hogy másokat is szabadokká ne tegyen. (Helyes, helyes!)

Husz éves korában (egy kicsit lépünk visszafelé, s 1726-ban vagyunk) Franklin nyomdász-legény volt, kinek nem volt mindennap mit reggelizzen, de a tanulás és önképzés vágya már akkor is megvult benne, s fogta magát: klubot alakított. Spanyol nevet keresett a klubjának s elnevezte *Junta*-nak. De a philadelphiaiak, látván, mily egyénekből áll e becsületes társaság, s egy kissé gúnyolódni akarván vele, elnevezték azt „a bőr-kötényesek klubjának”, mert bőrkötényt viselő kézművesek voltak, kik minden pénteken este beszélgetésre és minden kérdések megvitatására összegyűlekeztek. Mi is ismerjük e kérdéseket. Tudjuk mivel szoktak foglalkozni a nyomdász-, ács-, asztalos-, cipész-, szabó- s más iparos ifjak.

Egy megjegyzést kell még előre bocsátanom. 1726-ban vagyunk. Ha a színhely Franciaország volna, itt csak jezsuiták és parlamentek veszekedéseiről volna szó, ha valahol egy protestáns találkozónk: gályára vele. (Mozgás.) De Philadelphiában vagyunk s Franklin kikötötte, hogy a junta léptekor minden tag ünnepélyes fogadást tegyen, hogy soha sem fogja kérdezeni a junta bármely tagjának is a hitét és vallását (*Bravo, bravo!*), hogy vitaközás közben arra soha célzást sem tesz, sőt, hogy a tulságosan erősködő vélemény sértő hangját elvegyék, nem szabad így beszélni: „állítom, tudom, így van” — hanem: „ugy hiszem, nézetem szerint, stb.” —; egyszóval a vitaközásba nemcsak tisztességes hangot, hanem egymás véleményének kölcsönös tiszteletét is vitte be. (Nagy tetszés.)

Egy csomó kérdést fogalmazott aztán, összesen huszonnégyet, melyeket minden pénteken fölolvastak, oly lassan, hogy — a mint Franklin mondá — egy-egy kérdés közben egy pohár bort lehessen kiirriteni.

Ime egyhány e kérdések közül: „Tanultál-e egy hét óta valami fontosat a történelemből, irodalomból, politikából?”

„Érkezett-e a városba valamely kitünő idegen, a kit szívesen hallgatnánk?”

„Van-e a városban valaki, a ki meggazdagodott? s meg tudná-e mondani emelkedése okát?”

„Van-e valaki a ki elszegényedett? s meg tudná-e mondani miert? Mértékletlensége vagy rendetlen élete miatt-e?”

„Nem tehetnénk-e valamit egymás, a város, a haza, vagy az emberiség javára?”

Oly kérdések, melyek iránya egy kissé nagyralátónak tűnhetik föl szegény munkásokban, egy pusztaságba temetett kis város lakóiban! De mily nemes nagyravágyás! Csak a ki nagyra vágyik, tehet jól igazán, s azért a nagy czélok szeretetét korán ki kell fejteni s ápolni magunkban. (Helyes, helyes!)

Ime Franklin első műve. E kör alapítása ötven évig tartó öröme volt lelkének. Nem akarta azt személyes dicsvágya eszközüül fölhasználni, nem is akarta, hogy egyszerre több legyen a juntában 12 tagnál; de meg-egyeztek, hogy mindenik tag maga új hasonló kört alapíthat, s ily módon Philadelphia városában és környékén apró egyletek alakultak, melyeknek tagjai beszélgetni és vitaközni jöttek össze hetenként. Ez ama nagy eszközök egyike volt, melyekkel Franklin a maga eszméit népszerűsítette.

Egyik legelső eszméje volt, 1731-ben, huszonöt éves korában, hogy könyvtárat alapítson. Amerikában akkor nagyon ritkák voltak a könyvek, majd mind Angliából viték oda. Nyomtattak ugyan Amerikában is imakönyveket és theologiai vita-iratokat, — a theologusok mindenütt vitaköznek —

(nevetés); nyomtattak abécéket, naptárakat, de kevés komoly tartalmú könyvet; ilyeneket Európából kellett hozni. Többnyire nagy ívrétű vagy negyedréti könyvek s nagyon drágák voltak.

Franklin sokkal szegényebb levén, mintsem módja lett volna könyvtárat szerezni magának, arra a gondolatra jött, hogy barátjaival együtt, aláírásutján szerezzen. „Gondoltam magamban, ugymond, ha azt mondom, hogy a terv eszméje magamtól eredt, senki sem hallgatna rám; azért is azt mondtam, hogy az eszme egy baráti körtől származott, ez megbocsáthatóvá tette, hogy az eszmét fölgagasztaljam s kijelentsem, hogy én azt igen jónak találok. Azóta mindig használtam e jámbor cselekedést s mondhatom, hogy mindig sikerült.” (Nevetés.)

Franklin tehát részvényes egyletet indítványozott. Egy részvény két font sterling (gyarmati pénz) legyen, a mi körülbelül 40 frankot tesz; ez volna a könyvtár alapja; azonkívül fizessen minden tag évenként 10 shillinget a könyvtár gyarapítására.

Az alárás sikerült. De könyveket kapni nem volt könnyű: Angliába kellett írni érettek. Ott egy buzgó és tevékeny ember találkozott, ki aztán mindvégig barátja maradt Franklinnak, Collinson Péter, a kihez hasonló ügynököket egyletünknek is ajánlanék. Ő, mikor a philadelphiai egylet husz kötetet rendelt meg, módját ejtette, hogy ugyanannyi pénzért harmincz kötetet küldjön. Azonfelül még természetesen eszközöket is küldött, az elsőket, melyek általa jöttek Angliából Amerikába, s melyek Franklinban amaz észlelő természetet kifejtették, melynek oly fontos találmányokat köszönhetünk.

A könyvtár meg levén alapítva, Franklin annak lajstromát elkészítette, s az egylet jegyzőkönyvéből látjuk, hogy két évben egymásután elengedett neki a 10 shilling járuléka fizetése tekintettel arra, hogy könyvlajstromot s egyebet is díj nélkül nyomatott az egylet részére.

E könyvtár, mely kezdetben igen lassan fejlődött, mindvégig magán könyvtár maradt. Alapítása után 50 évvel még nem ment 6000 kötetre; 75 évre már 14,000 kötetre szaporodott; ma „Philadelphiai Könyvtár” nevet visel és 80,000 kötetet számlál. De azért csak a Franklin és barátai könyvtára ez; övek a mag, mely ennyire fejlett, bizonyossággal: mennyire igazunk volt, hogy azt az embert választottuk védnökünknek, ki ily termékeny magvakat tudott ültetni! (Taps.)

(Vége követke.)

Uj-Kaledonia.

I.

Páris, 1871. július.

Nem lesz érdektelen megismerkednünk azon szigettel, melynek annyi új földesurat szándékozik a francia kormány küldeni. Számos utazó keresi föl, és így megvan a Baedeker-jük, utikönyvük, melynek szerzője Garnier Gyula, ki még a mult tized első felében a kormánytól kiküldetve, földtani tanulmányozás szempontjából utazta be és kutatta ki Uj-Kaledoniát. Utirajzát „Voyage a la Nouvelle Calédonie” címen a „Le Tour du monde” folyóiratban tette közzé, melyet most egyedülül és napi érdekessége miatt újra ki-nyomatott. Rögtön siettem megismerkedni ez új világgal, melyről a tisztán tudományos körökön kívül a nagy közönség alig tud többet, mint a mennyi Cook utikönyvében olvasható, ki 1774-ben fedezte fel, körülhajózván a sziget nyugati szélét. 1826-ban egy angol hajó fölfedezte a Loyalty szigeteket, a hajó kapitánya Dumont 1827 és 1829-ben meglátogatta Uj-Kaledoniát. Barrov kapitány 1841-ben az első methodista hittérítőt hozta a szigetre, követék őket 1843-ban francia és katolikus missionariusok. De mindnyájan ugy

a protestansok mint a katolikusok, 1847-ben kiűzettek, és az első a Loyalty szigetekre, az utóbbiak Pins szigetére voltak kénytelenek visszahúzódni.

Ekkor kezdődött Franciaország fegyveres beavatkozása. 1853. év szept. 24-dikén Fevrier-Despointes altengernagy Franciaország nevében ünnepélyesen birtokba vette az uj-kaledoniái szigetet, mely ez időtől fogva külön kormányzóval bír, s a francziák ott már számos gyarmatot alapítottak.

En sem a szerző husz egynehány iv munkáját nem fogom ismertetni, sem pedig abból részleteket fordítani, hanem a tudományos fejteket átfutása után főbb vonásaiban életképét akarom adni, hogy tudósításom hosszadalmas és unató ne legyen.

Uj-Kaledonia fekszik a 20° 10' és 22° 26' déli szélesség és 161° 35' és 164° 35' a keleti hosszúság közt a párisi délkörtől számítva, tehát a Csendes-tengerben. Hosszúsága 75, szélessége tizenhárom tengeri mérföld. Partja sok mély öböllel dicsekszik. Egy-két térséget kivéve a földszíne mind magasság, mind irányban változókéony hegység. A legmagasabb eddig megmért csúcs a Humboldt nevezetű és 1650 méter (1 méter = 3 láb) magas.

Az égalj, daczára a sok mecsárnak, igen egészséges, mi leginkább mérsékeltségének tulajdonítandó. Elég emleitenem, hogy Nouméa fővárosban nem száll soha 15 Celsiusnál a fagypontra alól és nem emelkedik 30-nál ezen fölül a légmérő.

Mióta Uj-Kaledonia francia birtok, a tudományos kíváncsiságnak mind gyakrabban látogatott tárgya. Állattani szempontból igen különös, hogy az emlősállatok teljesen hiányoznak a denevérek kivételével, ezek aztán nagyok, három láb kiterjesztett két szárnyukkal mértékük. Ebből következtetik, hogy e sziget a teremtés után emelkedett volna föl a tenger hajzából. A madarak is nagyon érdekesek, de tollazatuk nem oly ragyogó, mint az égalj után várható volna. A halak közül több fajt említ a szerző, melyektől az azt nem ismerő és megevo európaiak szörnyet hltak. Az ásványvilág vasat, rezet sat. nyujt, azonban csak csekély mennyiségben igéri azt. A földtani alakulások világrészünknek megfelelőek s a rétegeknek oly szépen megszámlálhatók, hogy a tudósoknak könnyűvé teszik földgömbünk keresztlevétél a világrétegek anyakönyvéből kiírni. A növényzet igen sokban különbözik a miénkétől.

Az égalj az emberen is keze nyomát hagyta. Színök Kaledonia ősi nemesének, mert ezeknek is megvan ám mesze félnyul családájuk, mint akármelyik breton marquisnak, vörösös barna; „peaux rouges”, mint ma a sajtó szialmazza leendő polgártársait, a Commune híveit. Hajzatuk göndör és legyező alakban csüng alá, mi vad kinézést kölcsönöz. Vonásaik durvák. Csupán mellük van gyönyörűen kifejledve, és szép „mint az ocean” mondja Garnier. Láruk roppant nagy. Ez lehet oka tán azon nálunk ismeretlen könnyűségnek, melylyel uszni képesek, és mit némely utazó csekélyebb fajsúlyoknak volt hajlandó tulajdonítani.

Mihelyt a nő észreveszi, hogy anyja, egy különös helyt vonul vissza, hová tilos a férfiaknak menni, és hasonló sorsu társnőivel nemcsak a szűlést várja be itt, hanem míg a gyerek el lesz választva az emlőtől. Az újszülött a szomszéd folyó nagy tengerben megfürösztetik, s az atya pillanatra karjára veszi és eként magának ismeri. A nevelés oly természetes egyszerű, mintha Rousseau Emiljéből tanulták volna. Az ifju gyermek egész nap a finom fűszőnyegen hengereg, mászkál, mihelyt erősdök, virgonczan fürdik és meztelen sétál, persze nem féltik, hogy a nap elsüti.

A kamaszodók elhagyják a nők társaságát és társakkal az erdőben, folyóban és tengerparton játszanak; csak este jól kitérve, mivel csupán gyümölcsöt és gyökereket ettek — térnek haza és ülik körül s emberlik meg a nagy cserép tálat, melyben hal és gyökér összefőzött zagyvaja párolog. A hét és nyolc éves fiugyerek faleyéből készült ruhát kapnak és a férfiakat kicérni a halászaton. Lassan megtanulják a halót vetni és a paritást, e nemzeti chassopot-ot kezelni. Tizenöt-tizenhat éves korában már ki van fejlődve és szaklla serkenni kezd, s ha születés, testi előny, erő, halászatban való ügyesség vagy víztízi cselekedéért becsültetik, nem fog visszautasítani, ha valamelyik főnök neki tetsző leányt megkéri. A házassági ünnepélyek egyszerű, nincs itt fekete ruha, fehér keztyű, vő-f., nyoszoló leány és pap, egy jó ebéd és ajándékok kicseréléséből áll az egész; aztin mennek — külföldre utazni. Ha törzsfőnök

házasodik és ad férjhez, már aristokratikusabbak az ebédek és zajosabb a dinomdánom.

A leánygyermek a nők közt növekedik föl s megtanul halót kötni, kosarat fenni. Férjhezmenés után a konyhát kezeli s férjének a földmívelésben segít, sorsa nyomoru, mivel mintegy szolgálója férjének. S a házasságot egyik furcsasága, hogy férj és nő nem hálak egy fedél alatt. A főnökök és fejedelmeknek több feleségük van, azonban nem szerelemből, hanem, hogy jobban legyenek szolgálva. A nők meg vannak elégedve sorsukkal és nem vágyódnak az ismeretlen emancipáció felé, hanem a férfiak társalgásából és tánczából ki lévén zárva, egymással tánczolnak, beszélgetnek és ebben vigasztalást találnak. Egyik zsarnokság, hogy nem szabad csolnakázniok, ezen sport férfi kiváltság lévén, nem is kívánják, mivel így nem kell a fáradságos halászatban részt venniök. Nemcsak teljes életében semmi a nő, hanem helma után is csak egynegyed rész annyi temetési komédiával tisztelik meg, mint a férfiakat. Magyarázata ennek, hogy a nők igen csunyak, és a leány, csak midőn asszony lesz, éri el fénykorát és némi fokát a bájosság, hogy igen rövid idő multával annál rutabba hervadjon.

A nép halászatból és földmívelésből, természetadta gyümölcsből és gyökerekből él; s mivel földjük mindezt bőven termi, leginkább játékkal és háborúzással tölti idejét.

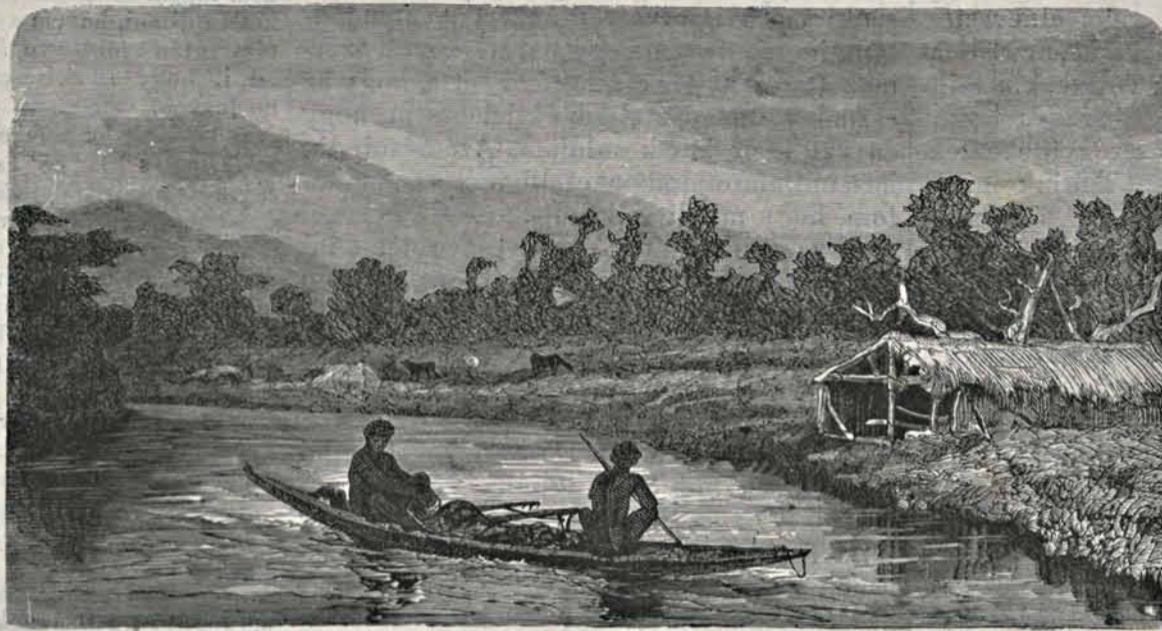
E benszülött nép hisz egy fensőbb lényben, s a lélek-halhatatlanságában. Ismeri a csillagok járását és ezzel méri az időt. A holdévről is tudomása van, bár saját éveit nem tudja és huszon felül nem bír olvasni. Orvosi és sebészeti szükségöket némi csekély tapasztalati gyógyszerekkel fedezik és a töréseket igen ügyesen kötözik. Azonban éppen semmit sem tudnak eredetükről. A hajótörésből partjaikra vetődő darabok nagy meglepetést okoztak, kiválóan a vas, mely ismeretlen volt előttük és fölfedezett tulajdonságaiért nagy bocsben tartott. Cook írja, hogy míg a fejszékét közönyösen fogadták, a nagy szögeknek ujongtak, mivel ennek igen, annak nem ismerték hasznosságát.

Midőn Garnier közeledett egy törzshez, melynek némi tudomása volt a fehéréről, a nők és gyerekek az erdőbe szaladtak s elrejtöztek, a harcosok némán és nyugodtan fegyverrel kezökben a főnök kunyhója körül gyűlve várták be,

tekintetők és mozdulataik, bár igen csekély volt Garnier kísérte, a legnagyobb bizalmatlanságot árulta el. Hanem a tiszteletnek félig nyelvükön, félig jelekkel való tolmácsolása és az ajándékok után minden ellenkezésre változott, és vitakoztak, melyiket érje a kitüntetés, kisérti a társaságot. A nők és gyerekek is lassan-lassan előjöttek a sűrüből. Kérdőszókéseik, melyeket a fehér emberek tulajdonságairól intéztek, az indiskrecziójig mentek néha. E látogatások nem voltak minden veszély

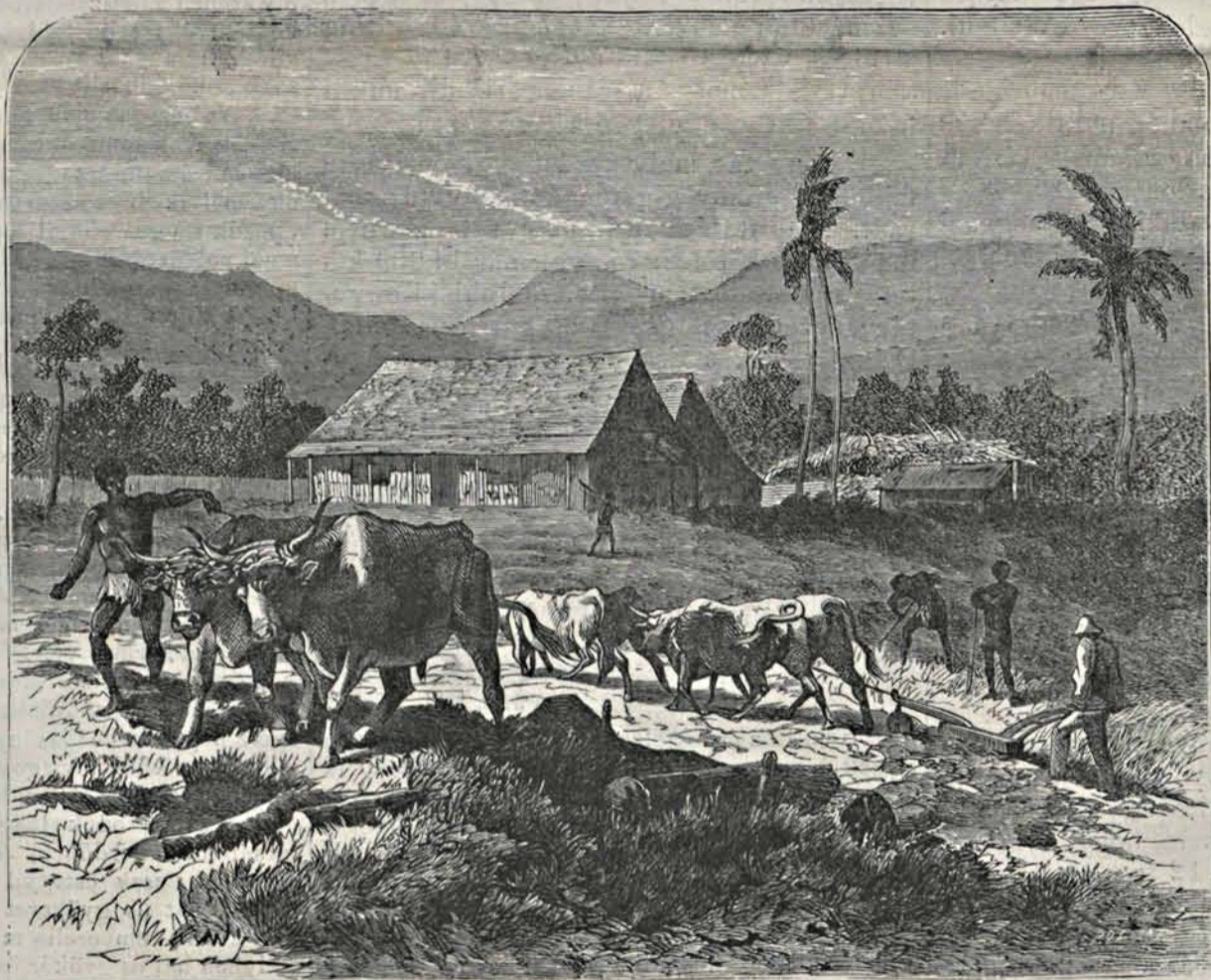
nélküliek. Egyszer, bár közel két állami hajó tanázott, a nyugati parton 5 tengerezést a csolnakban megleptek, megrohantak, leölték s a parton fölreggeliztek. Ime a haroz áldozatai eltemetésének egy gyakorlati módja. Máskor utazóink hatod magával kétszáz benszülöttől kerítettett körül s alig tudtak megszabadulni az újvilági konyha tüzetől.

Az európaiknak nemcsak fegyverei, de eledelei is bámulatok tárgya volt, melyeknek micsodaságáról az omlóók ismeretlensége miatt fogal-

Uj-Kaledoniából: Csolnakázó benszülöttek.

muk sem volt. Az étkezésekkor körülülték a társaságot, fölkapkodták az eldobott csontokat és elszörnnyülködtek az ökör csontok szemléleténél, hogy ilyen nagy ember is van, mert előttük az ember a legnagyobb ismert állat és a magukéhoz hasonlított csontokra tett észrevételek eredményeként megjegyzték: borzasztó hatalmasoknak kell a fehéreknek lenni, hogy ezen óriásokat is legyőzték.

Uj-Kaledoniából: Egy franciaültetvényes lakháza.

A párisi Commune vezérferfiak.

Azokról az emberekről akarunk itt megemlékezni, a kikről a világ még mai napság sem tudja tisztán: az emberiségi eszme apostolai avagy félördögök? Ha az emberiség boldogítását, a szabadságnak általánossá tételét, az embernek emberre elismertetését hirdető tanait olvasunk: az előbbieknél vagyunk hajlandók őket tartani, míg Páris füstje és korma, és kivált a versail-

lesiai tintája az utóbbiakhoz hasonlóvá feketíti őket.

Mindegy! A kutató történelem majd földeríti a valót, s ma már tudjuk, hogy bár rejtélyes, de mindenesetre legérdekesebb egyéniségek ők a legújabb történetnek, s mint ilyenekről érdekes megemlékezünk.

A párisi Commune vezeterei névszerint a következők voltak: Jolly, Marotheau, Pinoy, Urbain, Quentin, Gaillard, Dereure, Dupont, Chalaín, Miot, Dombrowszky, Cromier, Lefrançais, Dacosta, Pothier, Arnould, Razona, Assy, Pyat, Delescluze, Vallés, Pascal Grousset, Cluseret, Courbet, Raoul Rigault, La Cécilia, Flourens, Gambon, Vesinier, Megy, Johannard, Cournet, Milliere, Vermorel.

Lapunk már több számában vett magának alkalmat egyiket vagy másikat bemutatni közölök olvasóinknak. Azért most, bár képünkön valamennyien össze vannak gyűjtve, csak azokról emlékezünk meg, a kiket vagy egyáltalán nem, vagy csak röviden ismertettünk. Delescluze, Pyat, Cluseret és Dombrowszky ismertéseit előbbi

számainkban találják olvasóink. Courbet 1819. jun. 10-én született, s egyike a legkitűnőbb francia festőknek, a ki képei tárgyának megválasztásánál is a demokratikus fölfogásnak hódolt. A mai Franciaország legérdekesebb festője, s a realiztikus iskola feje. Festményei külföldön is nagy hatást keltének, mert kitűnően rajzol és színez. A klasszikus képművészet, kivált Ingres-t

számainkban találják olvasóink. Courbet 1819. jun. 10-én született, s egyike a legkitűnőbb francia festőknek, a ki képei tárgyának megválasztásánál is a demokratikus fölfogásnak hódolt. A mai Franciaország legérdekesebb festője, s a realiztikus iskola feje. Festményei külföldön is nagy hatást keltének, mert kitűnően rajzol és színez. A klasszikus képművészet, kivált Ingres-t tárgyak választására viszi, melyeknek költői becsé vita tárgya lehet; de művészi technikája hatalmas, s ha oly tőrre lép, hol radikál elvei nem ütköznek össze az általános ízléssel, akkor mesterműveket teremt. „Téli szarvasvadászata“ a legkitűnőbb új francia művek közé tartozik. Radikál a politikában is, de e tekintetben eddigelő távol maradt a nyilvános élettől. A Commune-ban a közoktatás és szépművészetek minisztere lett, s mint ilyen indítványozta a Vendome oszloplerontását. Azt mondá: nem politikai okokból kívánja e szoborművet eltávolítani; hanem a jó ízlés érdekében tartja szükségesnek, hogy ez utálatos, oszof dolog, mely egész nemzetet elzárja a földszínéről elpusztítottassék. S vannak művészek, kik igazat adnak neki. Courbet most, legújabb tudósítások szerint, sötét kedélylyel, hallgatagon ül börtönében. Nem veszi észre, ha szólnak hozzá s viszszaüt minden táplálékot. Azt mondják, csendes tébolyban szenved s valószerű, hogy meg fog örülni.

Raoul Rigault huszonöt éves ifju, ki a nagy forradalmárokat, Dantont és Robespierret zsebkijárában ábrázolta. Raoul Rigaultnak már régebben is hallák, de elfelejték nevét a hírlapok olvasói. Évek előtt a tanulók lüttiichi nagygyűlésén ő tartá azt a csodálatos atheista beszédet, melyet

akkor a világ sajtója álmélkodva közölte. Ez ifju a Commune legszörnnyűbb embere lett. Ő adta ki a parancsot a kezesek megölésére, s a párisi éreket, Madelaine templomi lelkész és Chaudey (a „Si-

telességéről megfellegette pap, kikérem a kedélyes hangot, ne feledje, hogy egy hivatalnok előtt áll,“ s azzal válszalagjára mutatott. Legalább a versaillesi lapok átalában ezt beszélték róla. A

velős, plasztikus stýlben írvák. Ő is, mint Pyat, előszeretettel festi a csöcselékot, a rendőrség kedvenceit, a fegyház kijelöltjeit s a hajléklatlanokat. Legismertebb műve: „Les hommes de la

A Commune vezérferfiak.

„szerkeztője“) kivégezésén jelen volt. Midőn a párisi éreket, a hatvanéves ősz, a 25 éves ifju maga elé rendelte, s az éreket szeliden így kezdé: „Gyermekem!“, ő e szavakkal szakítá félbe: „kö-

Gay-Lussac egyik szobájában fogták el. Pöre folyamatosan van. Jules Vallés irodalmi kuriosum. Iratai, melyek a társadalom árnyoldalait festik, szokatlanul

rué“ („Az utca emberei.“) Ő mondá e fenhéző szavakat: „A jó istennel sohasem törődtem, de gyűlölöm a Krisztust, mint minden tudósért nevezetességet.“ Még más, ehhez hasonló tulzó

9873 katonai állású, összesen tehát 210,349 tényleg jelenlevő személy találkoztak, s e népesség 5259 házbán s 36,594 háztartásban lakott.

Pesten a város beltelkén létezik 28 tér, 230 utca, 4473 ház, s ezekben lakott 182,385 ember; a külteleken 570 házbán, 13,631 lakos. Kőbányán 216 házbán 4353 lakos.

Az egyes városrészek közt a lakosság s a házak száma így oszlik el: Belváros 598 ház, 24,952 lakos; Lipótváros 360 ház, 21,760 lakos; Terézváros 1373 ház 73,760 lakos; Józsefváros 1423 ház 41,831 lakos; Ferenczváros 719 ház, 20,189 lakos; külső részek 786 ház, 17,491 lakos*).

Az 1857-ki népszámláláskor volt Pesten 4418 ház 132,651 lakos; azóta tehát a házak száma szaporodott 841-el, a lakosságé 67,825 fővel. A legrégibb adat, mely Pest multjáról található, az 1787-ki népszámlálás. Akkor Pest csak három részből: Bel-, József- és Terézvárosból állott s összesen 1981 házzal és 22,417 lakossal bírt. Pest tehát egyike a leggyorsabban növekvő városoknak, mert a lakosság mintegy nyolcvan év alatt megtízszereződött.

A legfontosabb kérdések egyike nagy városokban: a lakviszonyoké. Pesten átlag 696 háztartás jut 100 házra s 544 lakos száz háztartásra; több mint 100 ember által lakott ház 11 van Pesten, 250-300 lakossal bír 9 ház. A házak magasságát illetőleg, földszinti van 3831, egyemeletes 767, kéteemeletes 469, háromemeletes 175, négyemeletes 17. Nyilvános épület van 110, melyek közül 26 községi, 15 állami és ugyanannyi egyházi épület; iskolai épületek száma 11, katonai épületek 8.

Sötét árnyoldala majdnem minden nagyvárosnak a szegényebb osztályok lakmódja; ezer meg ezer ember nem bír a tisztességes lét első kellékével: saját lakással, s egy-egy szűk szobában nemcsak nagy számú család szorong, de még idegeneket is befogad. 29,159-rug azok száma, kik mint szobátársak vagy ágyra járók idegen családokkal egy szobában élnek; ezek közül 1443 esetben lakik egy szobában vagy csak férfi, vagy csak nő, míg 17,358 férfi és 10,358 nő az őket befogadó családokkal együtt egy szobában él.

Egy másik szomorú viszony a lakásoknál a túlnépesség. Túlnépességnek vétett az olyan lakás, melyben egy szobára több mint négy ember jutott. Ily egészen természetellen viszonyok közt 78,727 egyén lakott. Az összes lakosságból tehát 30% él túlnépességben. Ropant túlnépesség a Terézváros, és pedig nem annyira annak belső, mint inkább külső része, ugyancsak a Józsefváros is, hol a lakosság fele él ily viszonyok közt. Tizedmagával és még több együtt egy szobában lakik tizenhárom ember, huszával és még sűrűbben ezerkétszáz, míg azok száma, kik több mint 8 társal laknak együtt, megközelíti a 30,000-et.

Visszatérve a lakosokra, az összes jelenlévő, 200,476 főnyi népességből állandóan Pesten tartózkodó volt 194,309, és pedig 98,808 férfi és 95,501 nő. Már az 1857-ki népszámlálásnál is túlsúlyban volt a férfinek (66,799) a nőnem felett (65,852) s e tekintetben Pest különbözik sok nagyvárostól, mert a viszony rendezesen ellenkezőleg szokott lenni.

Mint minden nagy város, úgy Pest is nem annyira a születéseknek a halálozások feletti feleslegéből, mint inkább a beköltözésekből meríti szaporodását, innen van, hogy 44,981 nem pesti illetőségű egyén találtatott. Pesti honosságú volt 155,495, magyarországi 33,022, osztrák 9735, külföldi 2224. Ha pedig a születési helyet tekintjük, még feltűnőbb számok tűnnek elő; az összes lakosságból Pesten született 73,477, Magyarországon 96,642, Ausztriában 25,866, külföldön 4491; így tehát minden ezer lakosra átlag csak 367 benszületett s 633 idegen esik, s az utóbbiak közül 482 magyar, 129 osztrák és 22 külföldi. Az egyes városrészeket külön tekintve, legtöbb benszületett lakik a Józsefvárosban, t. i. 439, legkevesebb Kőbányán: 204. Legnagyobb vonzerőt gyakorol a főváros Pestmegye lakosságára, mert innen 23,435 egyén származott be; aztán követ-

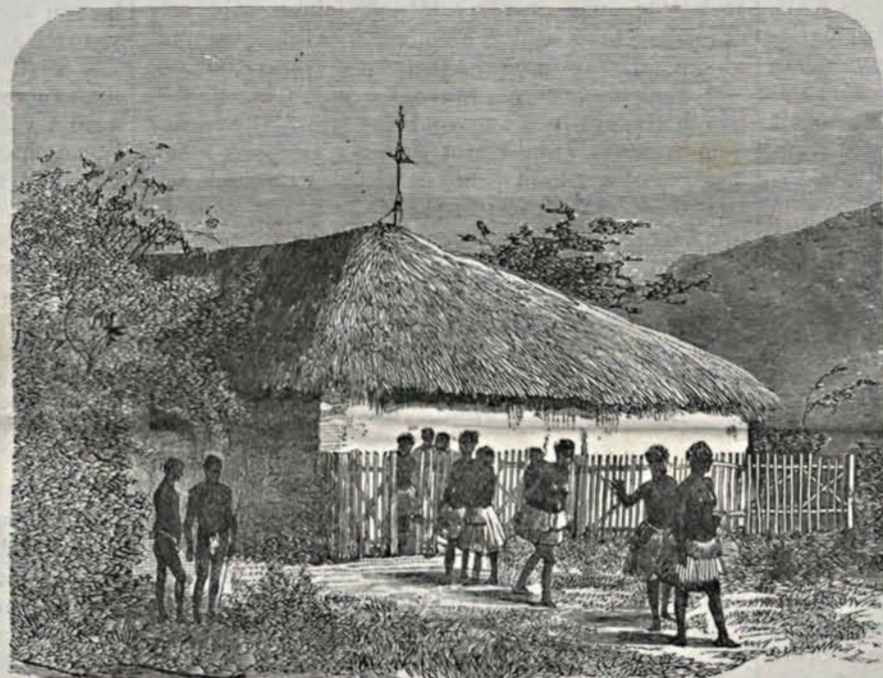
* Ezen s a következő kimutatásoknál a katonaság nem vétettét számításba.

keznek Fehérmegye 5531, Pozsony 4747, Nyitra 4563 stb., Alsó- és Felső-Ausztriából származott 5670, Csehországból 7636, Morvaországból 5874, Galiciából és Bukovinából 4082, Poroszországból 1029, Németország többi részéből 1838 stb.

A korviszonyokat tekintve, ezek Pesten is, mint nagy városokban rendszeresen élőknek a falusiaktól, miután azon korosztály lép előtérbe, melyeknél a munkaerő és keresetképesség nagyobb, így 7 éven alól van az egész országban a lakosság 17%-ka, Pesten csak 12%; 7-14 éves van Pesten 13.52%, ezen két első korosztályban van tehát 51,337 egyén; 15-20 éves van 29,080; 21-25 éves 23,410; 26-30 éves 22,817, 31-35 éves 17,338, 36-40 éves 15,194, 41-45 éves 11,853, 46-50 éves 10,091, 51-55 éves 6807, 56-60 éves 5146, 61-65 éves felül pedig 4346, ezek között 90-100 éven felül 59, és egy 103 éves.

Egyveleg.

***(Vasutak a házak felett.)** A közlekedés és áruforgalom óriási emelkedése folytán New-Yorkban mindenféle közlekedési eszközök életbe léptettek, de ez még mind nem elég, s a meglévő közlekedési eszközök hiánya napról-napra érezhetőbb lesz. A föld felületén tényleg nincs több hely, s mivel a roppant embertömeget új közúti vagy mozdonyvasutak engedélyezésével még szűkebb korlátok közé szorítani nem lehet, már a föld alatt vagy a föld felett kell keresni helyet új közlekedési utak számára. Eleinte New-Yorkban is

Uj-Kaledoniából: Hittérítő templom.

a földalatti közlekedés rendszeréhez fordultak, de ennek egy részét nagy akadályozó szolgált a talaj minősége, másrészt az amerikai nem szeret földalatti sötét nedves üregekben bujkálni, s így a föld feletti ut maradt csak. Nagy hővel kapták fel néhány év előtt az „Elevated railway“ első kísérletét, mely oszlopokon nyugodva haladt volna el a házak felett. Az első terv azonban elég siralmasan megbukott. Azóta számos új terv merült fel; a legújabb Richard Morgan blomingtoni mérnök terve, mely szerint a vasut góth ívet által tartott sínúton haladna a város felett. Az ívetek egymástól 75 lábnyi távolságban kovacsolt vasból állítatnának fel. Ormuk az utca felett 45 lábnyi magasságban állana. Az állomások e vasúthoz erre kibérelt lakházak 2-3-ik emeletén rendeztetnének be és vashidak által kötödnének össze a sínutakkal. A mozdonyok úgy vannak szerkesztve, hogy hamu, parizs vagy szén nem eshetik ki belőle. E vasut igen olcsó, igen egyszerű, nem akadályozza az utcai közlekedést, mert csak minden 75 lábra esik egy vasozat, mely 12 négyzet hüvelyknyi helyet foglal el. Az ívetet nem vonja el a világosságot, mert annak közöi üresek s e vasútnak egy nagy előnye még az, hogy a hó, az eső, az utcai por stb. nem árt neki.

***(Hírlapstatisztika Északamerikában.)** Az „American Melospapers directory for 1871.“ szerint ez év elején az északamerikai Egyesült Államokban összesen nem kevesebb, mint 6056 különféle hírlap jelent meg, mely számból 73 a területre esik. A fennebbiekre csatolva a Kanada 353, és az északamerikai egyéb angol birtokok 29 hírlapját, a fennebbi szám 6438-ra nő. Ezek

között naponként jelenik meg 637, hetenként háromszor 118, kétszer 129, hetenként 4624, hónapjában kétszer 121, havonként 715, két hónapban egyszer 14, és évnegyedenként 26. Hírlapok tekintetében leggazdagabb New-York állama, mely egymaga 4 1/2 millió lakos mellett 894 hírlapot mutat fel, legszegényebb Nevada (40,000 lakossal), mely csak 14-ot. Magában New-York városában 371 folyóirat lát napvilágot. Megjegyezzük egy füst alatt, hogy London városában már 1864-ben 729 lap jelent meg, Párisban a háboru előtt körülbelül 700. New-York tehát e tekintetben is, valamint népességben a polgárosított világ 3-ik városa. Mert Berlin 1867-ben csak 137 lapot számított s Bécsben 1870-ben 205 nyomtatott. Budapest hírlapjainak száma is felülmúlja már a 100-at.

***(Egy millió forintos bankjegy.)** A „Journal amusant“ genialis rajzolója: Cham a porosz invázió alatt Londonban tartózkodott. Egy alkalommal Hertford marquis hitva meg híres képcsarnokának megtekintésére s maga vezette a termeken át. Midőn a műképeket már megtekinték, a marquis egy kis szobácska ajtaját nyitá föl s a művészek azt mondták, hogy most gyűjtéménye legdrágább kincsét mutatja meg neki. A szobában Cham arany rámában az angol bank egy papírját látta, mely 100,000 font sterlinget képvisel, s mely az egyedüli ily értékben. Cham a marquis-tól engedélyt kért a drága papír lerajzolására. A marquis készséggel engedett a kívánságnak s a művész este szobájában találta a bankjegyet. De most észlelt csak Cham, most vette csak fontolóra, hogy mennyi értéket képvisel az előtte fekvő papír, mily felelősség terhe nyomja őt s ez oly izgatottságba hozta, hogy egész éjjel szemét sem hunyta be, fölvent revolverrel állt őrt a millió mellett s még a nap fön sem volt, már sietett a marquisnak a drága papírt visszavinni.

***(Óriási váltók.)** Mióta a váltók használatban vannak, alig álmódott valaha valaki oly összegekkel, minőknek most a nagy francia kölcson következtében váltók után utalványoznak. Korántsem az volt a legnagyobb váltó, mely a minap 1 millió 200 ezer tallér erejéig egy berlini házaló intézet, hanem például a napokban az angol bank kiállított két váltót, egyenként két millió font sterlingről, azaz: 20 millió ezüstpénzről. A párisi Rothschild-ház a londoni Rothschild-házra 1,279,090 font erejéig intézett váltót; egy belga ház a napokban fogadott el egy 14 millió frankos váltót, egy amsterdami ház pedig egy 8 millió hollandi forintra váltót.

***(Meghívó Rákóczy Ferencz menyegzőjére.)** A lövési evang. konvent iratát közt írték Grönowicser Mátyas „Leveles könyve“, mely 1661-1671 közti időkbeli tartalmaz följegyzéseket. Ebben van a következő meghívó is: „Istennek ez iránt való rendelkezéshez s a közönséges Római Anya-Szentegyháznak szokott folyásához mindkét részről való akaratjok megegyezvén; alkalmaztatta életének folyását az én első szülöttem szerelmes fiam Rákóczy Ferencz, Erdélynek választott fejedelme, Magyarország részeinek ura és székegy-ispánja kívánván azzal is, hogy nagy emlékeztető édes eleinek egyteleneget maradjék s ága levén következő hosszú időkre jó emlékeztetőket s nemzeteket isten áldásából a házasságbeli kötelekesség által terjeszse, kire névze anyai javallásomból jegyzette el magának a méltóságos és nagyságos gróf Zrinyi Péter horvátországi Bán ur szerelmes hajadon leányát gróf Zrinyi Ilona asszonyt. Mely lakodalmi solennitásnak az jövendő márcziusnak első napját Zborói kastélyomban Makovicza vára alatt rendeltem megenni, meghírt Bán ur s a több jóakaró Atyámiai tettecékből. Minekokért, hogy annál bőszültebb legyen kegyelmedet édes Bátyám uram nagy böcsülettel kérem, ez megh írt napon és helyen mind az édes Anygom Asszonnyal od kegyelmével együtt idején jelen lenni ne neheztelje. Kegyelmeletől kedvesem veszem és megh szolgálok jelenlétét kegyelmeleknek és jó választást böcsülettel várván, kívánom Isten hozza és éltesse kglmetek sok esztendőlkig jó egészségben.“

Melléklet a Vasárnapi Ujság 32-ik számához 1871. aug. 6.

T Á R H Á Z.

Irodalom és művészet.

— (Heckenast Gusztáv kiadásában) legújabb megjelent könyvek:

1. „Vezérkönyv a testgyakorlás tanításához.“ Tanítók és tanítójelöltek számára szerkeszté Markó Lajos kassai népiszkolai igazgató-tanár. 29 fametsze-nyel. Ára 60 kr. A testgyakorlat nagy tért foglal el máris a nevelés terén s naponként több-több hódítást tesz, úgy hogy remélhetőleg maholnap nem lesz iskola hazánkban, melyben remes tantárgyat ne képezne. Ajánljuk azért a vidék és nevelők figyelmébe e jól dolgozott szak-könyvet.

2. „Gyermekdalok Fröbel fejlesztő rendszeréhez“ című munka 2-dik füzet. Zenéjét szerző Kohányi Sámuel. E dalok a kisdobozodák, gyermekkertek, a népiszkolák alábbi osztályai és családi használatra vannak szánva. A füzet ára 40 kr.

3. A „Zöld vadász“, Jósika Miklós egyik legkedveltebb újabb regényének második olcsó kiadása. Három kötet. Egy-egy kötet ára csak 50 krajczár.

4. „Az osztrák polgári törvények rövid sommás kivonata.“ Szerkeszté Vuchetich Endre. 88 lap. Ára 60 kr. Ajánlva van a joghallgató ifjúságnak.

5. „Reform-eszmék. Közérdekű találatok a kath. autonomia, az egyházi reform, a politika és egyház társadalmi kérdések köréből a szabadság és felvilágosodás hívei számára.“ Irta Bezeredy Sándor, magánzó kath. pap. Ára 80 kr. 8-adr. 112 l. Korkérdések érdekes alakban fejtegetve.

6. „A magyar alkotmány és jog-történelem.“ IV-ik füzet. A Szent István-féle alkotmány. Második rész. Hanyatlási korszak. Irta Hajnik Imre 8-adr. Ára 80 kr. Ismételve felhívjuk olvasóink figyelmét e gazdag tárgyismerettel s éles kritikával írt munkára.

7. „A szentírás képi kiadására.“ Az ó és új szövetségi szentírás, a Vulgata szerint figyelemmel az eredeti szövegre, Káldy György fordítása nyomán jegyzetekkel kiadva az ap. szék jóváhagyásával“ című munka a szentírásnak „Doré Gusztáv“ 280 nagy külön képével s a szöveg közé igazított diszrajzokkal ékeztetett kiadásának jelenik meg Pesten. A vállalatot dr. Hatala Péter és Riédl Szende tanár urak tervezték, azonban a pártolás hiánya miatt abban maradt; találkoztak azonban valaki, kiesoda, nem tudjuk? ki a már-már elejtett vállalatot magáévá tévén, a füzetek megindítását átvette. Az egész mű 60 füzetben fog megjelenni, és pedig 3-4 heti időközökben. Egy füzet előfizetési ára 1 ft 20 kr., mely a vállalat kiadóhivatalába, (Pest, Lővész-utca 12. szám II. emelet) küldendő. Eddig két füzet jelent meg 4-4 képpel; az első: „Legyen világosság!“, „Eva teremtése“, „Küszte és a paradisosomból!“, „Abel áldozása“, — a második: „Abel halála“ s a vizüzből „A vizek emelkedése“, „Minden testek elenyészése“, „A galamb kiküldése“ című szép képeket tartalmazza.

8. „Jézus története s a keresztényen egyházi történeté“ című műre hirdet előfizetést Dömötör Bertalan tassi lelkész. Vögelein Salamon ústeri lelkész művének fordítása lesz ez. A könyv az őz folytán megjelenni s előfizetési ára 1 ft 50 kr., mely a fordítóhoz (Tass, Pestmegye) október 15-éig beküldendő. A munka jövedelme a tassi egyház által építendő új templom alapítójának gyarapítására van szánva.

9. „A komló oszkeri termelésének kézikönyve.“ Kevés kereskedelmi növény van, melynek meghonosítása és nagyban leendő termelése kívánatosabbnak és hasznosabbnak ígérkezik Magyarországra nézve, mint a komló. Gorovo volt közigazgatási miniszter ezért feladatult tűzte, hogy annak termelését a mennyire lehet, elősegíteni fogja. E czélból pályadíjt is tűzött volt ki a komlótermelés népszerűsítéséért. A díjat Papi Balogh Péter nyerte. Műve most csinos kiállításban, 41 a szövegbe nyomott ábrával megjelent. A tartalmas munka két részre oszlik. Első része elméleti és gyakorlati utmutatásokat tartalmaz az oszkeri komlótermelésről; második részében pedig a tanok gyakorlati alkalmazása vagyis a komlótermelés jelené és jövője van előadva. A 175 lapra terjedő könyv Aigner Lajosnál jelent meg, s ára 1 ft 20 kr.

10. „Olaszországi utlejárás“ címmel egy, veres

munka jött ki Horváth Vinczétől Kassán, melyről maga bevallja, hogy „gyarol gyenge erővel“ fogott hozzá. Ára 1 ft.

11. „Izsó Miklós“ már elkészítette II. Rákóczi Ferencz és Zrinyi Ilona mellszobor-mintáit, melyeket a kormány rendelt meg a múzeum részére. Most a közoktatási miniszternél vannak meg szemlélés végett. Reméljük, hogy márványból elkészülve, nem sokára illő helyén a múzeumban is látni fogjuk!

Egyház és iskola.

12. „A vakok intézetének nyilvános vizsgáit“ közelebről tartották meg a lövölde nagy termében, nagy számú közönség előtt. Két külön csoportban — fiúk és lányok — foglaltak helyet. A katolikus, protestáns és izraelita hittárgyakból felelték először, szabatosan és értelmesen. Azután pedig két dal énekeltek. Azután következett az olvasás, illetőleg betűzés, mert a növendékeknek a domboru nyomásu betűket egyenként, ujjakkal kell végig tapogatniuk. Ebből, valamint az írásból, egy a földrajzból a dombor-nyomatu földgömbörl, fémtanból és egyeb elméleti tantárgyból a vizsga eredménye a legkiegészítőbb volt. Végül pedig kézimunkában mutatták be ügyességüket. A fiúk kosarakat fontak, a lányok kötöttek, horgoltak s fontak, mialatt a szintén vakokból álló zenekar egy tréfás darabot adott elő, melyben a rendes hangszereken kívül, sip, kereplő, stb. is előfordulnak. Végül a jutalomosztás következett: 50 frot és 2 aranyt osztottak ki.

13. „A pozsonyi kir. kath. főgymnázium“ jelen évi „Értesítvény“ o beküldött; elől Theureuk Árpád tanártól van egy kömetszettel kísért ó-görög tárgyú értekezés. „A theatron“ címmel. A 18 tanár vezetése alatt volt összesen 424 növendék és pedig 233 magyar, 129 német és 31 tót nemzetiségű; rom. katolikus volt 350.

14. „A jászóvári premontréi kanonokrend“ kassai kath. főgymnáziumának évi tudósítványát vettük s a Benedek Ferencz igazgató által szerkesztett és szípen kiállított értesítvényből kiemeljük a következő adatokat: A 17 tanár vezetése alatt álló gymnasiumban tanult 422 ifju; ezek közül 348 magyar, 16 német, 16 szlovák; vallására nézve 270 rom. katolikus, 152 pedig a gör. kath., protestáns és zsidó felekezethez tartozott. — Ez értesítvényben van két értekezés is, u. m. „A classica óda története és Berzenyi“, „Agácsy Norberttel“, s „A közönséges törtek tanítási módszeréhez“ Stühr Szilárdtól.

15. „A kézművesi ág. hitv. evang. lyceumban“ ez év folytán 10 tanár alatt 246 tanuló volt, kik közül 81 magyar, 121 német, 42 tót, 1 lengyel és 1 cseh volt.

16. „A pesti nyilv. izraelita leány elemi fötanoda“ első értesítvényét is vettük, melyből azon adatot örömmel vesszük ki, hogy már az első értesítvény 559 növendék névsorát közli. A kimutatás a legutolsó betűig magyarul van adva. — (A révkomáromi közönségi népiszkola) évkönyve is szép eredményt tanúsít; 481 fiú és 376 leány, összesen 857 gyermek vett oktatást ez évben, kik 16 kivételével magyar ajkúak voltak.

17. „A dunántúli ág. hitv. egyházkerületből“ tudósítanak, hogy gr. Zichy Henrik a mosonyvármegyei evangélikusok iskoláinak fölségelésére egy 1000 forintra szóló földterhermentesítési kötvényt adományozott, oly kikötéssel, hogy ennek kamataiból évenként egy rész a tőkéhez csatolassék, a többi pedig szegény árva gyermekek számára tankönyvek és ruházatra fordítassék.

Ipar, gazdaság, kereskedelem.

18. „Gyümölcsstermesztés Belgiumban.“ Alig kell indokolnunk, mily szükséges minduntalan figyelemzettetni a gyümölcsstermesztés rendkívüli előnyeire más országokban. A gyümölcsstermesztés emeli a jövedelmet s nem csökkenti az őstermelő erőit, kevés gondot igényel és jól fizet. Belgiumra nézve például a gyümölcsstermesztés rendkívüli fontossága. A gyümölcskivitel az utóbbi években nem kevesebb, mint 24 millió kilogrammot tett, körülbelül 7 millió frank értékben. Melyik termelési ág hozhatott volna aránylag ily gazdag jövedelmet, mely jobbára a nehezebb munkára

nem igen használható női és gyermek kezek csekély fáradozásának köszönhető?

19. „(Állandó dohánnykiállítás.)“ A kormány által dohánnykiállítást akar Posten rendezni, mely dohányminták kiállításával kapcsolatba hoztván, lehetővé teend, hogy a termelő itt könnyű módon bemutassa termesztményeit a külföldi kereskedőknek. A terv valószínűsége mindenesetre használható valamit hanyatlásnak indult dohánnytermelésünknek.

Közlekedés.

20. „(Levelezési lapok a külfölddel való közlekedésre.)“ F. évi augusztus 1-étől levelezési lapok használhatók egyrészl az osztrák-magyar birodalom, másrészl Belgium, Dánia, Nagybritannia, Németalföld, Norvégia, Portugália, Svédország, Spanyolország, Svájc s az észak-amerikai államok közötti közlekedésre. A levelezési lapok azonban ugyanazon postabér alá esnek, mint a nevezett országokba intézett egyszerű levelek s e bért mindig a külföldiek kell megfizetni. Egyelőre a régi levelezési lapok használhatók s a hiányzó postabér levélbélyegnek felragasztása által pótolandó.

Balesetek, elemi csapások.

21. „(Tűzvész.)“ Nagy-Marosról írják: A múlt vasárnap d. u. 2 órakor a ref. iskolaháznál tűz támadt, honnan a lángok roppant gyorsan elharapódzva, a szomszédos paplakot és egy zsellérházat rövid idő alatt elhamvasztottak. A lakosság rendkívüli erőfeszítéseinek, a kellő tűzoltó eszközök kéznél léte s Visegrád szomszéd községének a tűzoltására ájtott lakosságának köszönhető, hogy a továbbterjedés meggátolhatótt és a nagyobb veszély elhárítottatott. A ref. község szegénységénél fogva csak 500 ft-ra biztosította volt iskolaházát és a paplakot az első magyar biztosító társulatnál — és bár jól fog esni ez az összeg is, de a 2000 ft-ra menő kár így igen hiányosan lesz pótolva. E szomorú körülmény leginkább az iskolát — hol valóban tiszta magyar és igen dicsőre méltó közoktatás adatott — érzékenyen sújtandja. De van reménység, hogy enyhíteni fog e csapás, miután azon iskolának ismert tiszta magyar jellege sokaknál a legnagyobb rokonszenvet keltvén, annak javára könyör-adományok gyűjtésére többletől ajánlat tétetett.

22. „(Tűzvész.)“ A zempléni Nagy-Ruszka község. júl. 27-én csaknem egészen a lángok martaléka lett. 300 lakházból alig maradt 20. Biztosítva csak két ház volt.

Mi újság?

23. „(Trnski János eredei.)“ a magyar kormány által kinevezett Belovár megyei új főispán, mint zágrábi levelezőnk írja, egyike a legelső horvát költőknek. Potemkinnek csaknem összes műveit lefordította horvátra, melyen hét éven át dolgozott. Irodalmi, tudományos és szónoki érdemeiért kiváló népszerűségnek örvend a volt határőrök — honfittárai — között. A magyar kormány mindenesetre jó választást tett, midőn egy az irodalmi és polgári viszonyokat is teljesen ismerő katonát helyezett az új vármegye elnöki székébe.

24. „(József főherczeg)“ a margitszigeti gyógyforrás viz jövedelmét az orsz. magyar gazdasszonyegylet árvaí és a gyermek-menház részére ajándékozta, az e czélra július 2-án föllállított persely július 26. fönyitattott és érczépénzen kívül öt forintot, 9 egyforintos és háromszáz ötvenöt darab 10 krajczáros, összesen 153 ft 70 kr találtatott, mely összeg a takarékpénztárra betéttetett.

25. „(Mihályovits zágrábi érsek)“ életrajzához, melyet lapunk 1870. évi 27-ik számában közöltünk, érdekes adalékkal szolgált a következő nyomozó levél, melylyel az 1849-diki rémuralom idejében mint „felségárlással vádolt egyént“ keresték: „Mihályovits József, tordai, torontálmegyei születésű, 30-40 év között, utóbbi időkben Róka kanonok és generalis vikárius titkára s czimzetes kanonok, a forradalmi magyar miniszterium alatt tábori lelkész volt. Nagy, szabályos termetű férfi, világosbarna hajjal, fehér arczszinnel, magaviselete nyugodt, fesztelen. Beszéli a német, magyar, illir és latin nyelvet.“

26. „(Zichy Mihály)“ Oroszországban tartózkodó magyar főtiszt, Zichy Antal testvére, közelebb

Köszvény, csúszs idegfájdalmak ellen.

Kopal A.-féle köszvénythea.

Biztos gyógyszer még azon köszvényben szenvedőknél is, kik abban évek hosszorán át szenvednek, mely mint a napi tapasztalás mutatja, külső szerek által nem gyógyíthatók. 1108 (3-3)

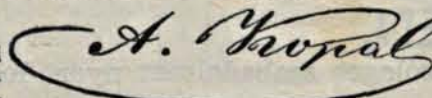
Kopal A.-féle izület- s ideg-liniment,

a csúszs, idegés s köszvényes fájdalmak minden nemi ellen.

Tekintetbe véve azon, a hihetlenséggel határos eredményeket, melyek ezen szerrel elértettek, az egész gyógyászati tudomány, melynek csak megközelítőleg is biztos eredményekre lehetne számítani, nem mutathat fel. Míg eddig is oly sikeres gyógyítások eszközöltettek, hogy azokat valószínűleg a tudomány pestjeivel lehetne megérteni. Számtalan köszvönő s elismerő iratok kivonataiban, valamint hírlapi cikkeket s arról tanuskodó orvosi véleményeket ezen szerhez csatolva, s leveléből kívánatra ingyért s bérmentesítve küldetnek meg.

Fő- és szétküldési raktár Mauer-ben Bécs mellett, mely czérg raktárak átvétele végett bármikor megkereshető.

Óvás.
Szakadatlanul érkezőnek be hozam panaszok az iránt, hogy köszvényeszeim előbbi foraktárimban, Bécsben, a leggyűlötebb módon utánköszítettek, s egész hatáskörüli szerek, melyek még a valódiak főalkatrészeit sem foglalják magukban s egészen hasonló csomagolásban adták el, — kinyilatkoztatom ezenel, hogy védmarok és sajátkezem aláírásával ellátott köszvényeszerem, mostantól fogva **Bécsben**, csak a következő czégeknek léteszen kapható, u. m.: **Moll A.** unter den Tuchlauben, **dr. Girtler J.** Freyung, **Grohs A.** Währingerstrasse, **Rudolfsheimban: Gartner L.** és **Pesten: Török József, Prágában: Füst J.** uraknál, s a birodalom minden nagyobb városában. Egy csomag thea ára 50 kr. (két csomagnál kevesebb nem rendelhető meg). Egy üveg Liniment ára 1 ft. 50 kr. Pakolás és bélyegdíj 10 kr. Kórházak, ápoló-intézetek és szegények háza, a szétküldő raktár részéről, mint előbb úgy most is jelentékeny zárlatok leengedésben részesítettek.

Huile balsamique (balsamos-olaj),

jónak tapasztalt a legnagyobb tekintélyű által számtalan bizonyítványokkal igazolt szer a fül-fereg-rákfele ellen, vadász és vizslakutyáknál. 1 üveg ára 2 ft. 25 kr. a. é.

Life preservers, Pills for dogs. (kutyá-lapdaesok.)

Egy hírneves angol állatorvos által 30 éven át használt kutyá-lapdaesok nemcsak előmozdítják a fül-rákfele gyorsabb gyógyulását, — hanem megóvják, a kutyákat minden máségyéb betegségtől, u. m. nehézkór, vidatáncz, köszvény-s rüh-től, az eb-düh ellen pedig a legnagyobb sikerrel használható.

Egy skatulya ára 1 ft. 10 kr.

Bérmentes levelek által megrendelhető: **Bittner Gyula** gyógyszerésznél 1056 (6-6) Gloggnitzban.

Első-ügyvédi-ügynöki-iroda.

Vidéki ügyvédtársaimtól, társulatók, községek és magánoktól stb. elfogadok minden megbízásokat, Buda-Pesten közbenjárás, megzorgalmazást, értesítéseket stb. igényelnek. Eszközök pénz-kölcsönök, czégbetegzéseket. Készítetek vád- és védnadrátok.

Czélja ügynöki irodáimnak a vidéki ügyesbajosokat a jövedelméi, utánjárás, időtöltés, terhes költségektől menteni, gyors, kimerítő, alapos tudósításokkal szolgálni, és hol akadályozva lennének, képviseltetni stb.

A díjak előre fizetendők egy fél napi időnél többet nem igénylő eljárásért 1-3 ft.

Irodák székhelye Pest, **lővész-utca 12-dik sz.**

Résó Ensel Sándor, köz- és váltó-ügyvéd.

1123 (1)

Mellbetegségben szenvedőknek.

A már **Humbold Sándor** által az ő Kosmos-ában ajánlott **Coca-növény Peruból, dr. Sampson** tanár rendszere nyomán lapdaesokká feldolgozva a tüdőbetegségeknek gyökeres gyógyítása eszközölhető, még azon esetekben is, ha már előrehaladott stádiumokban volnának is azok. **Dr. Sampson** egy tudományos értekezése az 1-6 számú **coca-lapdaesok** használatára felelt különösen a coca-lapdaesok tulajdonságait illetőleg, — (egy doboz ára a porosz gyógyszerészeti illeték szabályzata szerint 1 tallér, hat doboz 5 tallér) egyáltalán minden megrendeléshez hozzá csatolják, vagy pedig a „szerecsenhez“ (zum Mohren) czimzett gyógyszerért által **Mainzban** ingyért küldetik meg. 1124 (1-7)

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatott saját nyomdájában Pesten 1871. (egyetem-utca 4-dik szám alatt).

A nehéz kór

(görcsök)

gyógyítható!

Utastivány, a nehéz kór (epileptikai görcsöket) egy 9 óta jónak tapasztalt nem gyógyszeres általános — egészségi szerrel a legrövidebb idő alatt gyökeresen meggyógyítani. Kiadta **Quante Ferencz** Antal, gyártulajdonos, több rendjelek s érdemérek stb. tulajdonosa **Warendorfbán** Westfáliában; e füzetke a szerencsés gyógyításokat illetőleg számtalan, részben hivatalosan megállapított s megerősített bizonyítványokat s köszvönőiratokat tartalmaz a világ mind az öt részéből. E füzetke a kiadó által közvetlen bérmentes megrendelésre, ingyért s szinte bérmentve küldetik meg. 1113 (3-4)

Titkos

betegségeket

még makacs és ádult bajokat is egy kór-dobban, mint magán gyakorlat folytat több ezer beteg legjobbnak bizonyult mód szerint, sokszor a nélkül, hogy a beteg hivatasában vagy élet-módjában gátoltatnak, gyökeresen, biztosan és gyorsan gyógyít

Med. dr. Helfer Vilmos

Pest, király-utca 27. szám Medetz-házban, 1-ső emelet, délelőtt 7-9-ig, délután 1-4 óráig.

Dijazott levelekre azonnal válaszoltatik, s kívánatra a gyógyszeres is megküldetnek.

1105 (2-12)

Az általános jónak elismert valódi s egészen frissen érkezett

SCHEEBERGERI NÖVÉNY-ALLOP

mell- s tüdőbetegék számára,

továbbá: rekedtség, nátház, ingerkühögés, mellszorongás, elnyálkásodás, torokgyuladások s nehéz légzés ellen, — mindenkor friss minőségben kapható: **PESTEN: Török József** gyógyszerész urnál a király-utczában, — **dr. Wagner D.** gyógyszerész urnál a váci-utczán, — **Thalmayer A. és társa,** — **Oszetzky F.,** — **Schirk J.,** — és **Gerhardt A.** uraknál.

BUDÁN: Schwarzmeier J. gyógyszerész urnál.

Aradon: Probst F. J. Aszódon: Sperlagh J. gy. Baján: Klenautz J. Brassóban: Gyertyánfy Fabiok és Jekelius gyász. Battonyán: Bignio K. Belgrádon: Nicolacovic test. Beszterczen: Dietrich és Fleischer. Bonyhádon: Kramolin J. gy. Brassóban: Fabiok Ed. Csáktornyan: Kárász A. Csúton: Borsay F. gyász. Debreczenben: Gödtl N. gy. Deesen: Krémer S. Dettán: Braunmüller J. gy. Deveszerben: Homann B. Eszéken: Kawlowicz gyász. Eperjesen: Zsembery Ign. Érsekújvár: Conlegrer Ign. Egerben: Wessely gyász. Eszéken: Thürner fiai és Dessáthy gyóság. Győrött: Brunner F. Gyulan: Lukács gyász. Hacsfeld: Hagelschmidt V. Hátzegen: Mátosy B. gyász. Ipolyásán: Mikulási T. Janosházán: Kuna gyász. Jolsván: Maletzer gyász. Kaposvárt: Schröder J. gy. Kőszegen: Strehle gyász. Károlyvárt: Benich J. Kis-Martonban: Kodolányi gyász. és Spatay A. Kassán: Eschwig E. Késmárk: Generich C. és A. Kecskeméten: Papp M. Karánsebesen: Weber A. gy. Károlyfehérvárt: Fischer Ed. gyóság.	Kolozsvárt: Megay M. C. Kormöczön: Draskóczy gy. Károlyfehérvár: Fischer E. Kubinban: Stojánovic. Kun-Sz.-Miklós: Stoits A. Lugoson: Arnold J. Mediason: Brainer K. Mosonban: Franter J. gyász. Miskolczen: Spiller J. Mitrovicz: Krestonovich A. Mohács: Pyker Gyula gy. Marosvásárhely: Jeney gy. Munkácsen: Gröttier L. Mohácsen: Kögel D. Nagybányán: Horacek J. Nezsiderben: Fuchs J. Nyitra: dr. Láng B. Nyíregyházán: Hönisch Ede gyóság. Nagy-Becskereken: Nedelkovic és Haidegger. Nagy-Kanizsán: Welisch és Lovack gyóság. Nagy-Károly: Schöberl C. Nagy-Kikinda: Komka A. J. Nagyváradon: Janky A. Nagyszombatban: Pantot-schek R. gyóság. Orosházán: Vangyel M. Pancsován: Graf gyász. Pécsen: Kunz Nándor. Pösegán: Balogh gyóság. Putnokon: Szepessy gyász. Pozsonyban: Schneebberger és Dussil gyász. Rosnyón: Posch J. gyász. Rimaszombat: Hamaliragy. Rumán: Milutinovitz S. Rékason: Boromi K. gyász. Szászváros: Sándor R. gy. Szabadkán: Hofbauer I. gy.	S.-Sz.-Gyógyon: Ötvös P. gyóság. Sopron: Voga és Rupp-recht. S.-A.-Ujhelyen: Deutsch J. Sasvár: Mücke A. gy. Seregvár: Misselbacher J. Szarajovban: Gyulka N. G. Szekeszen: Kubányi F. Szombathelyen: Mitter-mayer gyóság. Szekesfehérvár: Say R. gyóság. Sikkoson: Nyers S. gyász. Szathmáron: Juracsok D. Szent-Miklóson: Haluschka P. Szarvason: Réthy V. Szentesen: Eissdorfer G. gy. és Prohaska Gyula. Temesvár: Kraul és Roth gyóság. Tokajban: Krützer A. gy. Tordán: Welits és Wolf. Tatabán: Nierth F. gyász. Török-Szent-Miklós: Pil-losz M. Trecsenben: Simon A. gy. Ungvárt: Telendy gyász. és özv. Benesch P. Ujvidéken: Schreiber F. Varannón: Elizár gyász. Veszprém: Frenmel. Vácson: Trager A. Varazsdon: Halter gyász. Verseczen: Herzog gyász. Zimnón: Ivánovic és fia. Zalatan: Mogg Gyula. Zombor: Stein fa Márk. Zsambokert: Neumann M. Zentán: Wuits testvéreknél

Egy üveg ára 1 forint 26 krajczár. 1055 (6-6)

Ugyanezen bizományos urnaknál kapható:

Legjobbféle tyukszem-tapasz,

Schmidt os. kir. főorvostól, egy skatulya ára 23 kr.

Dr. Behr ideg-extractusa,

az idegek erősítésére s a test odzésére ára 70 kr.

Dorsch-májolaj, valódi gyógyszer.

Lobry és Parton-tól Utrechtben, a skrofulák s borkütegek sat. gyógyítására. Egy üveg ára 1 ft.

Stiriai Stub-havasi-növény-nedv

mell- s tüdőbetegék számára. Egy üveg ára 87 kr.

Die „Zeitschrift für gerichtliche Medicin, öffentliche Gesundheitspflege und Medicinal-Gesetzgebung“ bringt in Nr. 48 vom 27. November 1866 über „Schneeburger Kräuter-Allop“ Folgendes:

„Der aus Alpenkräutern bereitete „Schneeburger Kräuter-Allop“ des Herrn Apothekers Bittner in Gloggnitz, und Franz Wilhelm, Apotheker in Neunkirchen, ist bei allen katarrhalischen und entzündlichen Krankheiten der Respirations-Organe ein vorzügliches Unterstützungsmittel. Er mildert besser als alle anderen Sympartan jeden Reiz im Kehlkopf und wird bei acuter und chronischer Heiserkeit, bei empfindlichen Affectionen der Schlingwerkzeuge, beim Lungen-Katarrh, dem Keuchhusten u. s. w. wegen seiner vorzüglichen einhüllenden, besänftigenden und reizmildernenden Eigenschaften mit günstigem Resultate angewendet.“

Főraktár: **BITTNER GYULA** gyógyszerészénél Gloggnitzban.

Pest, augusztus 13-án 1871.

Előzetési feltételek: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 ft. — Fél évre 5 ft.

Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft. — Csupán Politikai Ujdonságok: Egész évre 5 ft. — Fél évre 2 ft. 50 kr.

Hirdetési díjak, a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságokat illetőleg: Egy négyszer használt post. sor, vagy annak helye, egyszeri iktatásnál 10 krajczárba; háromszori vagy többszori iktatásnál csak 7 krajczárba számítatik. — Kiadó-hivatalunk számára hirdetményeket elfogad Bécsben: Oepelik Alajos, Wollzeile Nr. 22. és Haasenstejn és Vogler, Wollzeile Nr. 9. — Bélyeg-díj, külön minden iktatás után 30 krajczár.

Két erdélyi bányász.

I. Debreczeni Márton.

(1802—1851.)

Minél inkább halad a világ, minél magasabb fokot ér el a tudományok fejlődése: annál jobban érvényesül benne a munkafelosztás elve. Míg a tudományok, kivált a tapasztalatiak, bölcseljökben voltak, s ki nem fejlődve még csak általánosságok körül forogtak: a tudós encyclopédiai ismeretekre s általános tájékozottságra törekedett. Ma az egyszerű miveltetés követelménye az, mi egykor a tudományosság volt: áttekintéssel s némi általános fogalommal birni minden tudományról. A tudónak ma, ki e névre méltó akar lenni, szaktudósna kell lennie. Még ugyanazon egy tudományág minden részletében sem emelkedhetik a tudomány színvonalára; az egyes tudomány is anyai kisebb országokra oszlik el, hogy azoknak csak egyikében is a színvonalon állani s fejlődésével folyvást lépést tartani: az egész élet munkáját s összes tehetségei megfeszített ráfordítását követeli. Az universal geniek kora lejárt, s a specialisták kora elérkezett. S a tudomány tovább-vitelének ez az egyetlen útja. Az emberi ész nagyon is korlátolt, de az emberi tudás összes mezeje már most is végtelennek mondható, minden tulzás nélkül. Az egyestől elég, bármily nagy lángész legyen is, ha egy tudományágban fölemelkedhetik az összes tudás magaslátára s birja mindazt, a mi abban az egyben tudható.

Ármatlan kívül esnie nem engedik, kiknek ösztömködésében az összhangzatos haladás elve érvényesül. S így végelemzésben itt is a munkafelosztás elve nyer alkalmazást; az egyesek munkája, tanulmánya, ismeretkincese összefogva képezi az egész nemzet szemléni kincsét.

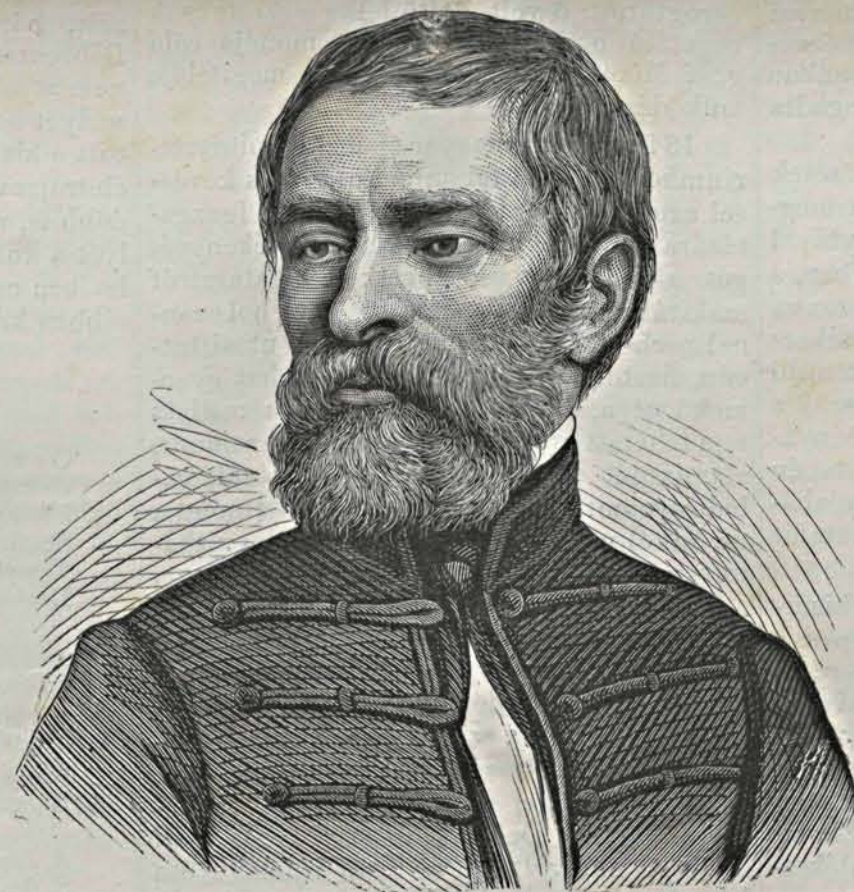
gondolatok, melyeknek igazságát a már, hála Istennek, nálunk sem vonja kétségbe senki, két szaktudósna arczépe előtt jutottak eszünkbe, kiknek életrajza főbb vonalait

születtek volna, mikor a tudományos törekvésekre kedvezőbb lön az éghajlat e sokat küzdött, sokat szenvedett, s élethálálharca miatt oly igen hátramaradt hazában is. Ők az ugynevezett exact tudományok egy saját ágában, a bányászatanban jeleskedtek, felkészülve nagy tudományval, birva ritka tehetségek s még ritkább kitartás egyesületével s ékeskedve a hazaszeretet ama legmagasabb nemével, mely nem ábrándokban, nem is csak a legnemesebb érzelmei áradásában, hanem ama tetterős törekvésben áll, mely töretlen szívóssággal halad előre: magasra emelni a hazát azon a téren, abban az irányban, melyre őket a gondviselés a haza szolgálatára elhívta.

Tanúságos s nemes példa által buzdító két élet! S kétszeresen érdekes és üdvös a mai nemzedék előtt, melynek inkább mint az ő koruknak, a szaktudomány miveltőire van szüksége — mindig a tiszta hazafisze kapcsolatában; hazafi tudóskra s tudós hazafiakra, inkább mint bármely más nemzetnek a világon.

Először Debreczeni Márton életével kívánunk foglalkozni. Ő, minden kétség nélkül, a nagyobb nevé érdemű, a két érdemes között.

Debreczeni 1802. január 25-én született Győrmonostoron, Kolozsmegyének Kalotaszeg nevé vidékén. Apja János jobbágy eredetű, mesterségére nézve fazekas és igen szegény ember volt. Márton falusi iskolába járt, a falusi gyermekekkel együtt játszott vagy járt harangozni (a harangkötél el is szakította egyik újját), s bár anyja sirva panaszkolta, hogy nincs kedve az apja mesterségéhez, hanem csak a könyvet bújja, valószínűleg itt is végezte volna „tudományos“ készülődését, ha egy falujabeli nagyobb diák Ignác Márton,

DEBRECZENI MÁRTON.

Ellenkező szempont alá esnek a millió meg millió egynekből álló nemzetek. Nagy nemzetnek, a szellemi küzdelem és haladás e korában, csak az a nemzet mondható, mely az emberi ismeret minden ágában az összes világ színvonalán áll s együtt halad az egész emberiséggel; melynek fiaiból minden irányára a szellemi életnek válnak ki vezér-egyéniségek, kik semmiben hátramaradnia, a szellemvilág

egymás mellé állítva akarjuk bemutatni olvasóinknak. Két erdélyi bányász-tudós, Debreczeni Márton és Szentkirályi Zsigmond képe áll előttünk. Hazánk természeti kincsekkel oly gazdag részének, az érez-dús Erdélynek fiai ők; méltók, erényeik s tehetségeik által, hogy szerencsésebb korszakban